

K I D E

Lapin yliopiston tiede- ja taidelehti 2 • 2020

KIDE

Lapin yliopiston tiede- ja taidelehti 2 • 2020
www.ulapland.fi/kide

Kide ilmestyy kaksi kertaa vuodessa.

Päätoimittaja MARJO LAUKKANEN
Toimittajat SARI VÄYRYNEN, JAANA OJUVA
Art Director REETTA LINNA
Valokuvaajat ELLI ALASAARI,
SANTERI HAPPONEN

Ilmoitusvaraukset: Tarja Helala, p. 040 528 6083
Päätoimittaja, p. 040 484 4296
Sähköpostit: etunimi.sukunimi@ulapland.fi
Painos 2 700 kpl, Lapin yliopistopaino, Rovaniemi
Kide (verkko): ISSN: 2242-6612
Kide (painettu): ISSN: 0787-0965
Mediakortti ja osoitteenmuutokset:
www.ulapland.fi/kide
Julkaisija: Lapin yliopisto/Viestintä, PL 122,
96101 Rovaniemi

tekijä

SANTERI HAPPONEN

Jaana Ojuva
Viestintäsuunnittelija

Kirjoitan Kiteeseen alumnitarinoita ja satunnaisesti muita artikkeleita. Alumnien kertomuksia on kiehtovaa kuunnella, ne vievät mukanaan. Ammatillisesti on palkitsevaa, kun kuulen haastateltavalta tavoittaneeni juttuun mukaan jotain olennaista, ihmistä ja elämää. Ei vain tutkintoja, ammatteja ja työvuosia, vaan elämäkokemuksia, haaveita ja työn merkityksellisyyttä. Viestintäsuunnittelijana käsittelen valtavasti yliopiston ajankohtaisia tiede- ja taideuutisia, työstän ja toimitan niitä eteenpäin. Usein aikataulutoiveena on "mielellään valmis jo eilen". Siksi alumnien kanssa vietetty aika on erityistä – on aikaa kiireettömälle kohtaamiselle ja ajatuksille, joiden annetaan luvan kanssa vaeltaa.

TEKIJÄ-palstalla esitellään lehden tekijöitä.

POHJOISEN PUOLESTA

- 4 Jälkiä
- Sámegillii
- 5 Mie
- 6 Hattara
- Luovat
- 7 Aura
- Kolumni

TUOKIO

- 24 Tuokio arktisessa

OPISKELUA

- 26 Sarjakuva
- 27 *Pudotus syvään päähän*
- 28 *Palvelumuotoilua työelämän pyörteissä*
- 29 Alumni

KITEYTYKSET

- 30 *Akateemisen vapauden uomia*
- 32 Tarinankertoja
- 36 *Kaiken keskellä on taito*

HIPUT

- 38 *Ruuanlaittoa intohimolla*
- 39 Eskon puumerkki
- 40 Julkaisu
- 41 Väitös
- 42 Digigallup
- 44 Voimapaikkani
- 45 Työpäiväni
- 46 Hiutaleita

TEEMA Naapuriksopu

Elämme arkeamme erilaisten naapuruussuhteiden keskellä, emmekä usein pysty niitä itse valitsemaan. Mitä ne meille merkitsevät? Entä jos naapurina on nälkäinen jääkarhu?

- 8 Pääkirjoitus [MIRVA LOHINIVA-KERKELÄ](#) • 10 Tekemällä tutuiksi
- 16 Kun jääkarhu muuttaa nahuriin • 18 Rinnakkaiselo
- 21 Kolumni [KALLE KORHONEN](#) • 22 Naapuruuden pimeällä puolella

ELLI ALASAARI

Raja on tullut yhteisön keskelle tavalla, jota en ole kotiseudullani aiemmin kokenut.

18

Lähinaapurit tuntee seinien läpi, jos ei muuten.

10

SANTERI HAPPONEN

Kun ympäristöstä tulee elinkelvottomia, lajit alkavat etsiä uusia asuinpaikkoja.

16

Kannen kuva: Santeri Happonen
Tämän sivun kuvitukset: Marjo Hiilivirta

Pohjoisen puolesta

Ajankohtaisia pohjoisia asioita, ilmiöitä ja ihmisiä.

ANNA MUOTKA

jälkiä

Arktisen keskuksen tiedeviestinnän päällikön kynästä
MARKKU HEIKKILÄ

ONKO TUTKIMUS TURHAA?

Helmikuussa 2020 pääsimme vielä Kirkkoniemestä rajan yli Venäjän puolelle. Venäjän raja-asemalla istui pitkästyneen oloinen nainen, joka jonkinlaisella sädepistoolilaitteella mittaili maahan saapuvien kuumetta. Touhu tuntui hupaisalta ja oudolta: Kiinassa on joku virus, kyllä, mutta tämä raja on Norjan eikä Kiinan suuntaan. Mitä täällä nyt voisi olla?

Siitä rajasta ei enää maaliskuun jälkeen ole kukaan matkailija yli mennyt. Milloin taas mennään, sitä ei kukaan tiedä.

Montako skenaariota arktisen alueen tulevaisuudesta olen vuosien mittaan nähnyt? Montako tutkimusta sen tulevaisuudesta on tehty? Mikään ei ennakoanut nyt koettua tulevaisuutta arktisella alueella, eikä missään muuallakaan. Jos pandemiariski edes mainittiin, se oli jossain sivuhuomautuksessa samassa kategoriassa kuin ydinsodat ja meteoriitit.

Onko tutkimus siis turhaa, kun se ei osaa ennakoita aina oikein? Ei sentään. Ennakointi ja ennustaminen ovat eri asioita. Eikä ilman tutkimusta olisi mitään työkaluja ymmärtää, mitä nyt oikein tapahtuu. Kaikella on kuitenkin syynsä – ja seurauksensa.

SÁMEGILLII

Dán spálttas čáallet olbmot, geat beroštit sámedutkamušas, sámeielas ja sáme kultuvrras. Palstalla kirjoittavat saamentutkimuksesta ja -kulttuurista sekä saamen kielestä kiinnostuneet henkilöt.

CORONAJAHKI, MAN IN GOASSIGE VAJÁLDUHTÉ

Gidđat oaččuimet fáhkkestaga gullat Akkerman Finland Oy dahkan ruvkevárremis guohtuneatnamiiddáseamet. Das álggii álbmotváikkuheami geassi, mii joatkašuvvá ain otnábeaivvenai. Eat lean vilda nieguinge jurddašan, ahte mii, dábálaš olbmot, šattaleimmet mieh-tá geasi dieđihit Giehtaruohttasá nala rohkkáhan “návdđi” doaimmain. Mii eat hálit ruvkiid Giehtaruohttasii, eatge gosage, gos dat “návdđi” fallehivččii min divrras luonddu, sáme kultuvrra, -ealáhusaid ja -gielaid! Čoaggigođiimet namaid adressii, mainna háliideimmet Giehtaruohttasá šaddat ruvkefriddja guovlun. Háliideimmet boktit olbmuid fuomášit, ahte seammalágan falleheapmi sáhtá dáhphuvvat gos beare Suomas. Nammaadressii čoggo logi vahkus ja viđa beaivvis badjel 37 000 vuolláičállosa, sin joavkkus maiddái dovddus olbmot, geat adreassa vuolláičállimiin hálidedje čájehit doarjaga midjiide. Geigiimet adreassa birasministeriija Krista Mikkosii čakčamánu álgogeahčen. Dovddaimet ahte min leat gullan ja min fuolla lea váldojuvvon duođas. Muhto áigi hurgá. Ruvkelága leat ođasmahttime. Dál lea lálkaásaheddjiin vejolašvuohta čájehit, mot Suopma atná árvvus iežas álgoálbmoga ja min divrras luonddu. Sávan leat vel oaidnime go mu bártnit ja sin manisboahhtit ellet bohcuiguin ruvkehie Giehtaruohttasii, Sámeatnamis.

KORONAVUOSI, JOTA EN KOSKAAN UNOHDA

Kevällä saimme yllättäen kuulla Akkerman Finland Oy:n tekemästä kaivosvarauksesta laidunalueellemme. Siitä alkoi kansalaisvaikutamisen kesä, joka jatkuu edelleen. Emme olleet villeimmissä kuvitelmissämme ajatelleet, että me, aivan tavalliset ihmiset, vietäisimme kesän tiedottamalla Käsivarren päällä roikkuvasta uhasta. Emme halua kaivosta Käsivarten emmekä minnekään, missä se on uhkana ainutlaatuiselle luonollemme, saamelaisten kulttuurille, elinkeinoille ja kielille! Aloimme kerätä adressia kaivosvapaata Käsivartta puolustamaan. Halusimme herättää ihmiset huomaamaan, että samanlainen uhka voi toteutua missä vain Suomessa. Adressi sai kymmenessä viikossa ja viidessä päivässä koottua yli 37 000 allekirjoitusta. Luovutimme sen ympäristöministeri Krista Mikkoselle syyskuun alussa. Tunsimme, että meitä on kulttuuri ja huolemme on otettu vakavasti. Mutta kello käy. Kaivoslakia ollaan uudistamassa. Nyt on lainsäätäjillä mahdollisuus näyttää, miten Suomi arvostaa alkuperäiskansaansa ja ainutlaatuista luontoaan. Toivon olevani vielä olemassa, kun poikani ja heidän jälkeläisensä harjoittavat poronhoitoa kaivosvapaassa Käsivarressa, Saamenmaassa.

ERGON DUOMMÁ ÁNNE MINNA BIRET ELLEN

Ergoniid siida, Giehtaruohttasá bálggus

MINNA NÁKKÄLÄJÄRVI

Erkunan siida ja Käsivarren paliskunta

mie

TIMO HARRIKARI

ELLIALASAARI

Pää kylmänä, sydän lämpimänä

Reilu keski-ikäinen äijä, karjalaisia juuria.

Näin Timo Harrikari kuvailee itseään. Äijän takana on tietenkin paljon muutakin. Vuosia Suomen yliopistoissa, lapset ja Kittilästä kotoisin oleva puoliso. Vaiheita polussa, joka vuoden alussa toi Harrikarin sosiaalityön professoriksi Rovaniemelle. Ajoitus tarjosi kylmää kyytiä, kun globaali pandemia lävähiti käsille, mutta myös paljon raaka-ainetta uutteralle tutkijalle.

– Pandemia on ollut kiinnostava "laboratorio" siitä, miten yhteiskunta toimii silloin, kun se ei toimi.

"Laboratoriossa" syntyi *COVID-19 and Social Work: A Collection of Country Reports* -raportti, jonka toimittamiseen Harrikari osallistui. Kyseessä on analyysikokoelma koronan vaikutuksista eri maiden hyvinvointi- ja sosiaalityösektoreilla. Tällaisia julkaisuja ei toistaiseksi ole montaa tehty.

– Sosiaalityössä ja hyvinvointisektorilla ei ole pandemiaa käsittelevää tutkimusta. Monenlaista karvalakkiepidemiologia ja -psykologia on menneinä aikoina ollut, muttei empiiristä tutkimusta.

Korona-aiheisen tutkimuksen tekemisessä Harrikari peräänkuuluttaa malttia. Ei pidä lähteä mukaan asiantunti-

juuden kilpajuoksuun, vaan pitää tehdä hyvää tutkimusta ja tarjota tähän pohjaavaa opetusta. Ainakin sosiaalityössä tämä on poikunut hedelmää.

– Meillä on sukupolvi sosiaalityöntekijöitä, jotka ymmärtävät tutkimuksen tärkeyden, eivätkä ole samalla tavalla nöyriä kuin edeltävät.

Nyt käynnissä oleva koronavirusaika testaa monella tapaa sosiaalityöntekijöiden kestävyyttä.

– Sosiaalityön tunnusomainen piirre on työskentely kaikkien haavoittuvimmassa asemassa olevien kanssa. Terveystieteiden pettäessä perustetaan sosiaalityöntekijän vastaanotto.

Haavoittuvaisessa asemassa olevia on paljon. Raportti toteaa Suomessa kodittomien aseman heikentyneen ja perheväkivaltatapausten lisääntyneen huomioitavasti. Todellista perheväkivaltailmoitusten ryöppyä vielä odotellaan. Harrikari kuitenkin vastustaa kyynisyyttä asian edessä.

– Ihmissyhteisöissä pitäisi aina pyrkiä näkemään niiden hyvät puolet.

HENRIK-KRISTIAN TELKKI

HILJA PALONIEMI

hattara

Yliopiston kummitus rakastaa lentämistä ajoissa ja paikoissa.

Ensin kuuluu yksi vaimea aivastus. Seuraava on astetta kovempi. Kai-ku vastaa luentosalin takaseinästä. Kolmas aivastus on jättimäinen, ja sitä seuraa hirvittävä kiljunta. Aivastelijan ympärille muodostuu tyhjiö, kun kaikki pyrkivät kauemmas hänestä. Ihmiset ryntäilevät kohti ovia, eikä turvaväleistä ole tietoaakaan, kun he tönivät toisiaan pois tieltä.

Minulla on täysi työ pysyä matkassa. Olen viimeisen tunnin ajan istuskellut yhden opiskelijan nutturan keskellä, sieltä näkee hyvin joka suuntaan. Nyt pitelen kaikin voimin kiinni hiussykkyrystä, kun sen omistaja kirmaa kohti ovea. Yritän irrottautua kyydittäjästäni, mutta varpaani tarttuvat kiinni kiharoihin ja niin – kauhistus! – olen pian ulkona, ensimmäistä kertaa pitkään, pitkään aikaan.

Olen metsässä, se sen täytyy olla. En muistanut, että metsä tuoksuu tältä. Puut kuiskivat nimeäni, tuuli haluaa nostaa minut syliin-sä. Varpaani irtoavat hiuksista, ja samassa tuulenpuuska tarttuu mekkooni ja heittää minut korkealle ilmaan.

Laskeudun kivelle, varpaani melkein koskettavat vettä. Viereiseltä kiveltä nousee lintu, se huutaa kiukkuisen huudon ja nousee siivil-leen. Piiloudun sammalen taakse, en halua linnun huomaavan mi-nua. Osaan kyllä lentää itsekin, en halua kenenkään riepottelevan minua nokassaan, kiitos vain.

Äkkiä huomaan, että vedessä seisoo joku. Häätännyn ja lehaudan hänen olkapäälleen. Pois sieltä, vesi on kylmää! Poskikin on kylmä ja silmistä valuu märkää. Tunnistan vedessä seisovan tuoksusta: hän on se sama, joka aina syö yksikseen, omassa pöydässään.

Otan yksinäistä kädestä kiinni ja kiskon niin kova kuin jaksan. Tuupin selästä ja istun hänen olallaan niin kauan, että olemme si-sällä, lämpimässä. Ympärillä hällisee huolestunut joukko. Yksinäi-nen hymyilee, kun kutitan häntä poskesta. ”Kyllä se siitä”, kuiskaan.

PÄLVI RANTALA

RITVA JÄSKELÄINEN

Yksityiskohta teoksesta *Times Gone by, Times Present*. Rovaniemen kotiseutumuseossa valokuvatut yksityiskohdat tuotiin osaksi installaatiota kankaanpainannan ja jacquard-kudonnan keinoin.

luovat

Taiteellista toimintaa Lapin yliopistossa

TEKSTIILITAITEEN INSTALLAATIO-TEOS KANSAINVÄLISESSÄ BIENNAALISSA

Yhteisöllinen installaatioteos *Times Gone By, Times Present* valittiin mukaan nykytekstiilitaiteen kansainväli-seen biennaaliin Portugalin Guimaräsiin. Teos on Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan tekstiili-taiteen sivuaineen opiskelijoista ja opettajista koos-tuvan Collective 96460 -taiteilijaryhmän käsialaa.

Collective 96460 muotoutui tekstiilitaiteen si-vuaineen opiskelijoista ja opettajista lukuvuonna 2019–2020. Keväällä valmistunut installaatioteos suunniteltiin ja toteutettiin yhdessä osana opintoja. Installaatioteos kuvaa näyttelyn teeman mukaises-ti menneisyyden ja nykyisyyden yhteyttä. Taiteilija-ryhmän nimi puolestaan viittaa teoksen innoittaja-na toimineeseen Rovaniemen kotiseutumuseoon Pöykkölässä.

International Exhibition – Contextile 2020 -bien-naali järjestettiin syksyllä viidennen kerran. Kan-sainvälinen tuomaristo valitsi näyttelyyn 1 150 te-osehdotuksen joukosta 58 taideteosta 29 maasta.

aura

kyntää yliopiston ajankohtaisia tutkimusaiheita

MITEN HALLITA PANDEMIA-AJAN SOSIAALISIA ETÄISYYKSIÄ?

Taiteiden tiedekunnan käyttäjäkokemusten tutkimusryhmä sai Business Finlandilta rahoituksen Smart Social Distancing -tutki-mushankkeelle. Rahoitus myönnettiin erit-täin kilpailusta COVID-19 Co-Creation -ha-usta. Hanke keskittyy älyteknologioiden hyö-dyntämiseen sosiaalista etäisyyttä tukevissa ratkaisuisissa.

Smart Social Distancing -hankkeessa et-sitään uusia ratkaisuja terveydentilan seu-raamiseen sekä muotoillaan uusia, älytek-nologiaa integroivia tuotekonsepteja ja nii-hin liittyviä käyttäjäkokemuksia. Esimerkiksi terveysteknologiaa voidaan yhdistää puet-tavaan teknologiaan: suojavaatteita ja kas-vomaskeja voidaan kehittää vuorovaikuttei-seen ja terveydentilaa monitoroivaan suun-taan.

Hanke toteutetaan Lapin yliopiston ja Ou-lun yliopiston yhteistyönä. Tutkimuskonsor-tiota johtaa Lapin yliopiston teollisen muo-toilun professori Jonna Häkkilä. Oulun yli-opiston professori Tapio Seppäsen tutki-musryhmä vastaa hyvinvointiteknologian tutkimuksesta.

Hankeyhteistyö tiivistää taiteiden tiede-kunnan muotoilun ja teknologian rajapinnas-sa tapahtuvaa tutkimusyhteistyötä. Työssä hyödynnetään Häkkilän tutkimusryhmässä käynnissä olevan, Suomen Akatemian rahoittaman TechFashion-tutkimushankkeen tuloksia.

TAPIO SEPPÄLÄ

VIIME KEVÄT MUISTUTTI, MITÄ SAAMELAISET ARVOT OVAT

Kun koronavirus vei maailmaan polvilleen, saattoi vaikutukset saamelaisyhteisöön olla osittain käänteiset. Sillä aikaa, kun ympäröivä maailma joutui py-sähtymään ja miettimään, miten tästä selviää, tarjosi muutos pakotien siitä kehityksen pyörteestä, mihin saamelaiset on pakotettu koko viimeisen vuo-sisadan ajan. Kun modernia yhteiskuntaa rakennettiin, haluttiin saamelaisil-ta ottaa heidän omat tapansa pois. Se, mikä ennen oli ollut merkityksellistä, ei enää saanut olla. Osa pakotettiin, osa luopui vapaaehtoisesti. Luopuminen omista arvoista, kielestä ja kulttuurista on aiheuttanut monille ylisukupolvista kipua. Arvoja ja elämäntapaa siirtäneille se taas aiheutti jatkuvan ristipaineen useaan maailmaan kuulumisesta.

Kun keväällä minnekään ei saanut mennä, niin muistin jotain, mitä olen op-pinut mättuin, esivanhemiltamme. Arvomme ja tapamme. Kun hiiva loppui kaupasta, jouduin kaivamaan hiivattoman saamen kakun ohjeet. Miettimään, miten lihaa leikataan, miten perunaa kylvetään. Miten luontoa hoidetaan, ja miten vesi on elämä. Tiedot paikosta, kulkureiteistä, käsityömateriaaleista ja siitä, miten me otamme vain sen, minkä tarvitsemme. Yhtäkkiä opeistamme ja elämäntapomuksesta oli hyötyä uudessa muuttuneessa tilanteessa. Län-simaailman normaali ei ollutkaan normaali. Alkuperäiskansat muistavat, mi-ten luonnossa eletään.

Alkuperäiskansojen ikiaikaisista opeista, luontoyhteydestä ja lääketietees-tä on yritetty löytää ratkaisuja moniin maailman ongelmiin, ilmastomuutok-sesta lähtien. Saamelaiset ovat yrittäneet puhua kestävämmän elämäntavan puolesta, tarjoten oppejaan yhteiseen käyttöön. Maailma ei kuitenkaan ehti-nyt kuunnella. Minunkin uskoni saamelaisiin arvoihin horjui välillä kaiken hä-linän keskellä. Arvoja, joita ei voi helposti määritellä tai opetella myöhemmin. Saamelainen taitelijakollektiivi on kiteyttänyt yhden keskeisimmästä arvoista sekä kysymykseksi että vastaukseksi, jonka luonto muotoili Utsjoen Petsikol-la omaan muotoonsa: ”Vastaus on maa”.

ANNE KIRSTE AIKIO
Saamelaiskäräjien kieliturvasihteeri

PÄÄKIRJOITUS

MIRVA LOHINIVA-KERKELÄ
APULAISPROFESSORI,
OIKEUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Lapissa naapuruuteen liittyvät olennaisesti valtakunnan rajat. Niin Pohjois- kuin Länsi-Lapissa eletään rajan halkomalla alueella, joka koetaan yhteiseksi. Paikallisesti, yhteisöissä, rajojen ylittäminen on osa jokapäiväistä elämää: perhettä, sukulaisia, työssäkäyntiä ja asiointia on molemmin puolin. Vaikka valtion rajoja ei arkielämässä välttämättä huomaa, niillä on kuitenkin oma virallinen merkityksensä. Se, kummalla puolella sattuu asumaan, vaikuttaa esimerkiksi työssäkäyntiin, verotukseen ja julkisten palvelujen käyttöön. Naapuruutta rajoilla ja sitä kautta yhteisöä määrittelevät viime kädessä valtiot, mikä käytännössä asettaa esteitä yhteisöjen sisälle ja henkilöiden välille.

Valtakunnan rajojen merkitys ja vaikutus nousi esiin erityisellä tavalla kevään 2020 aikana, kun covid-19-pandemia sulki rajat ja muutti yhteisöjen elämän. Naapureilla ei enää ollutkaan samantaisia elämisen ja liikkumisen vapauksia ja mahdollisuuksia, vaan ratkaisevaksi muodostui se, kummalla puolella rajaa asuu. Suomalaiset pystyivät ylittämään rajan ja palaamaan takaisin toisin kuin Ruotsin ja Norjan puolella asuvat, vaikka toki myös suomalaisten suositeltiin välttävän liikkumista.

Vaikka korona-aika toikin tullessaan uudentyyppeisiä haasteita paikallisyhteisöjen elämään, rajojen ylittämiseen liittyvät kysymykset eivät ole uusia. Jo aiemmin on raja-alueilla määritelty, keitä ovat rajankävijät tai rajatyöntekijät liittyen työssäkäyntiin, verotusvaltaan ja sosiaaliturvatuksien myöntämiseen. Näidenkään käsitteiden sisältö ei ole yhteneväinen. Verotukseen liittyvä rajankävijä on henkilö, joka asuu rajakunnassa, ja sosiaaliturvaan liittyvä rajatyöntekijä on henkilö, joka kulkee töissä toisessa maassa.

Uusimpana yhteisön määritelmänä koronakesällä otettiin käyttöön rajayhteisö lieventämään liikkumisrajoituksia ja helpottamaan arkielämää. Myös tämän käsitteen kohdalla törmättiin määrittelyvaikeuksiin. Kattaako se rajakunnat, onko se työssäkäyntialue vai vielä jotain muuta? Lopputuloksena oli, että yhteisö määriteltiin rajavartiolaitoksen ohjeistuksessa teiden kautta, mikä herätti paikallisesti aiheellisia kysymyksiä yhdenvertaisuudesta ja yleisemminkin määrittelyiden sattumanvaraisuudesta. Viimeisimmässä valtioneuvoston rajan yli liikkumista rajoittavassa päätöksessä rajayhteisö onkin täsmennetty rajakunniksi.

Virallisesti rajalla asuvan paikallisyhteisön tai rajat yhteisöjen välille määrittää valtio. Kuluva vuosi on osoittanut, että nämä määrittelyt eivät aina kohtaa arkitodellisuutta. Alueellisten olosuhteiden huomioiminen valtiollisessa ohjauksessa voisikin tehdä ohjauksesta paikallisille helpommin hyväksyttävää. •

” Naapuruutta rajoilla ja sitä kautta yhteisöä määrittelevät viimekädessä valtiot, mikä käytännössä asettaa esteitä yhteisöjen sisälle ja henkilöiden välille.

Naapuruutta RAJA-ALUEILLA

TEKEMÄLLÄ TUTUIKSI

Lappilainen naapuruus ja identiteetti rakentuvat arjen toiminnallisuuden ympärille.

TEKSTI MARJO LAUKKANEN | KUVAT SANTERI HAPPONEN

Lähiöissä asutaan sen verran tiiviisti, että naapureiden kanssa on väkisinkin jonkin verran tekemisissä.

– Lähinaapurit tuntee seinien läpi, jos ei muuten, Minni Haanpää sanoo.

– Kaikki Korkalovaaran koiranomistajat tuntuvat tuntevan toisensa, Maria Hakkarainen jatkaa.

– Totta! Kun kaksi vuotta sitten hankimme koiran, aloin puhua ihmisten kanssa. Ennen vain kävelin ohi, Haanpää nauraa.

Hakkaraisen mukaan kanssakäyminen on välitöntä, kun se rakentuu arjen toiminnallisuuden ympärille, oli kyseessä sitten marjanpoiminta, koiran lenkitys tai hiihtäminen.

– Lenkkeilen aika paljon ja alan jo tunnistaa muut lenkkeilijät, nyökkään ohi hölkätessä. En tunne, mutta tunnistan, Anu Harju-Myllyaho vahvistaa.

Minni Haanpää ja Maria Hakkarainen ovat matkailututkimuksen yliopistonlehtoreita Lapin yliopistossa, ja Anu Harju-Myllyaho työskentelee osaamispäällikkönä Lapin ammattikorkeakoulussa. Keväällä he saivat Suomen Kulttuurirahastolta apurahan tallentaakseen lappilaista lähiökulttuuria Korkalovaarassa, jossa he kaikki

myös asuvat perheineen. Korkalovaara on laaja kaupunginosa Rovaniemellä, vaaran ympärillä.

Paikka, johon kuuluu

Kun Minni Haanpää muutti Korkalovaaraan vuonna 2006, hän oli muuttanut Rovaniemelle vasta pari vuotta aiemmin eikä tuntenut eri asuinalueita. Valinta kohdistui Korkalovaaraan, koska sieltä sattui löytymään sopiva koti. Kun perhe neljä vuotta sitten vaihtoi isompaan asuntoon, he etsivät sitä juurikin Korkalovaarasta.

– Olen asunut tällä alueella pisimpään lapsuuden kodin jälkeen. Korkalovaara merkitsee minulle kotipaikkaa. Kun ei oikein tiedä, kuuluuko Lappiin ylipäätään, on jokin paikka, johon kuuluu, Haanpää sanoo.

Rovaniemeläisen Anu Harju-Myllyahon perhe muutti Korkalovaaraan vuonna 2012, kun he pienten lasten kanssa tarvitsivat enemmän tilaa.

– Etsimme kohtuuedullista ja rauhallista asuntoa ja ihastuimme talon suojaansa pihaan. Talossa on yhä monia samoja asukkaita kuin tänne muuttaessamme, Harju-Myllyaho kuvailee.

Lähellä uutta kotia sijaitsi myös Vaaranlammen koulu, joka sittemmin tyhjensi sisäilmaongelmien takia.

Maria Hakkarainen muutti Korkalovaaraan jo vuonna 1996 aloittaessaan opiskelun Lapin yliopistossa. Alueelta oli hyvät yhteydet yliopistolle ja asuminen edullista.

– Korkalovaara oli minulle ennestään tuttu. Alue tuntui helposti lähestyttävältä, ja palvelut olivat näppärästi saatavilla, Hakkarainen kertoo.

Muutamaa vuotta lukuun ottamatta Hakkaraisen perhe on asunut Korkalovaarassa ja viime vuodet Lapinrinteen puolella, lähempänä Vaaranlammen koulun väistötiloja.

Yhteisten tilojen katoaminen ja ränsistyminen

Kun vanha koulurakennus tyhjentyi, myös sitä ympäröivät liikunta- ja leikkipaikat purettiin pois. Nuorisotilat joutuivat muuttamaan, ja kaupalliset palvelut vähentyivät.

– Kun palveluita on kadonnut, luontevia kohtaamispaikkoja on kadonnut. Koulun tilanne vaikuttaa paljon alueen luonteeseen ja kehittymiseen. Onneksi meillä on sentään yhä kirjasto, Haanpää sanoo.

– Yhteisten tilojen ränsistyminen alkaa olla silminnähtävää ympäri aluetta, Hakkarainen kuvailee.

– Tyhjentyneen koulun ohella on muitakin jättötiloja, kuten liiketiloja. Ränsistyminen on jo turvallisuuskysymys, Harju-Myllyaho sanoo.

Korkalovaaran tilanteesta on käyty vilkasta keskustelua niin paikallislehdissä kuin Facebookin keskusteluryhmissä. Virkamiehet ja päättäjät ovat tietoisia ongelmista, mutta asukkaiden näkökulmasta mitään konkreettista ei ole tuntunut tapahtuvan.

Tämän vuoden syyskuussa alkoi vihdoinkin tapahtua: Rovaniemen kaupungin sivistyslautakunta päätti, että Vaaranlammen vanhan koulun paikalle rakennetaan uusi rakennus.

Yhteinen huoli on toiminut kimmokkeena Haanpään, Hakkaraisen ja Harju-Myllyahon yhteiselle Korkkis-projektille, jossa kerätään korkalovaaralaisten muistoja ja tarinoita kotipaikastaan.

– Lähiöt rakennettiin pystymetsästä, ja ne voivat vaikuttaa historiattomilta paikoilta, vaikka niillä on oma historiansa, Korkalovaarallakin kuusikymmentä vuotta. Haluamme tuoda esiin, millainen paikka tämä oikeasti on, Haanpää sanoo.

– Antaa äänen ja tuoda paikkaa toisella tavalla näkyväksi, Hakkarainen lisää.

Harju-Myllyahon mukaan Rovaniemellä nostetaan enemmän esiin kylä kuin keskustaa ympäröiviä asuinalueita.

– Rovaniemen lähiöissä kasvaneena minulle on merkityksellistä laajentaa Lappi-kuvastoa. Helsingin lähiöistä on enemmän tietoa kuin täältä, Harju-Myllyaho sanoo.

Oma rytmi, oma tuoksu

Miten rovaniemeläinen lähiö sitten eroaa helsinkiläisestä?

– Luonnon läheisyys tulee usein esiin lähiöistä puhuttaessa, mutta täällä on myös tietynlaista eräelämää. Jo-

kaisessa talossa on vähintään yhdellä parvekkeella kuivalihan kuivaushäkki, Hakkarainen kuvailee.

– Verkot kuivumassa roskakotoksen takana, Harju-Myllyaho lisää.

– Ja moottorikelkka parkkipaikalla, Haanpää jatkaa.

– Täällä on myös erilainen rytmi ja tuoksu kuin vaikkapa Ounasvaaralla, erilainen tunnelma, Harju-Myllyaho sanoo.

Kolmikön yhtenä tavoitteena on tutkia, miten Korkalovaaraa voisi hyödyntää Rovaniemen matkailussa.

ONNEKSI MEILLÄ ON SENTÄÄN YHÄ KIRJASTO.

Haanpään mukaan arjen paikat ovat matkailussa nousseva kiinnostuksen kohde.

– Korkalovaara voisi tuoda säröä kaupungin jonkin verran kliseisiin matkailusisältöihin.

Rajamaaston identiteetti

Millaisia pohjoiset naapurussuhteet ovat kaupunkien ulkopuolella?

Valtio-opin yliopistonlehtori Tapio Nykänen vetää Naapuruuden tekijät -hanketta, jossa tutkitaan pohjoisten asukkaiden suhteita toisiinsa ja ympäristöön. Hanketta rahoittaa Koneen Säätiö.

Parhaillaan Nykänen työstää kirjaa ”Lapin ihmisten” eli lappilaisten identiteettiprojekteista. Lapin ihmisillä hän tarkoittaa pohjoisen asukkaita, joilla on juuret Lapissa. He eivät ole saamelaisia – ainaakaan kiistattomasti saamelaisiksi hyväksytyjä – mutta eivät myöskään koe olevansa valtaväestöä.

– Lappilainen identiteettikategoria ammentaa saamelaisesta ja suomalaisesta kulttuurista sijoittuen niiden rajamaastoon.

Nykäsen mukaan lappilaisuus on etnisyyttä sivuva identiteettikategoria. Sen nimeäminen on osoittautunut haasteelliseksi, eikä Nykänen ole nimeen vieläkään täysin tyytyväinen. Lappilaisilla kun voidaan tarkoittaa ylipäättään Lapissa asuvia, ja vanhoihin saamelaisiin on puolestaan viitattu Lapin ihmisinä. Nimitys siis viittaa juuri niihin kulttuureihin, joista se ammentaa.

– Kulttuurien rajamaastoissa elävillä on mahdollisuuksia ottaa minäkuvaansa vaikutuksia eri suunnilta.

Tutkijana hän ei ole ensisijaisesti kiinnostunut määrittelemään, kenellä on oikeus kuulua tiettyyn etniseen ryhmään. Sen sijaan häntä kiinnostavat tavat, joilla ihmiset työstävät omaa etnistä kuulumistaan. Ympäristö saattaa suhtautua yksilön identifioitumiseen monin tavoin. Se voi yllättää, ilahduttaa tai tuntua epäoikeudenmukaiselta ja väärältä.

– Haastateltavat pohtivat näitä asioita enimmäkseen aika rauhallisesti. Haastatteluista syntynyt yleiskuva on paljon pohdiskelevampi kuin mediassa tai somessa syntynyt.

Tutkimuksessa on mukana 57 informanttia, joista suurin osa on osallistunut teemahaastatteluihin ja osa on vastannut kirjoituspyyntöön. Suurin osa haastatteluista kuuluu vanhoihin lappilaisiin sukuihin ja

asuvat Kittilässä tai Sompiossa. Heidät on tekstissä anonymisoitu.

Haastateltujen joukossa on myös Lapin kulttuurien asiantuntijoita, jotka esiintyvät kirjassa omilla nimillään. Lisäksi Nykänen hyödyntää aiemmin keräämiään tutkimusaineistoja, media-aineistoja ja historiallisia lähteitä.

Merkityksellisyyttä etsimässä

Ihmiset eivät usein puhu itsestään ensisijaisesti lappilaisina, vaan kunnan, kylän tai alueen nimellä, kuten rovaniemeläisinä, kaukoslaisina tai tornionjokilaaksolaisina. Jotkut määrittelevät itsensä myös lappalaisiksi tai metsälappalaisiksi.

Syntyessään ihminen liitetään automaattisesti tiettyihin sosiaalisiin ryhmiin. Lisäksi hänellä on mahdollisuus neuvotella itselleen uudenlaisia identiteettikategorioita, jotka ympäristö voi hyväksyä tai kieltää.

Nykänen kertoo, että Pohjois-Amerikan intiaaniheimojen jäsenmäärissä on ollut kasvua 1960-luvulta lähtien. Yhä useampi on liittynyt yhteisöön ulkopuolelta, esimerkiksi löydettyään suvustaan heimoon kuuluneita

**ON TÄRKEÄÄ
YMMÄRTÄÄ, MIKSI
IHMISET TOIMIVAT,
KUTEN TOIMIVAT.**

Yhteiset tilat ovat tärkeitä kohtaamispaikkoja niin kaupungeissa kuin maallakin.

esivanhempia. Tutkimusten perusteella ihmisten valintoja on ohjannut pikemminkin merkityksellisyyden hakeminen kuin materialistiset syyt. Heimoon liittymisellä haetaan esimerkiksi yhteisöllisyyttä tai henkisyttä.

Kirjan kirjoittaminen on kesken, ja Nykänen painottaa, että hänen tulkintansa ovat osittain alustavia.

– Tutkimukseni perusteella myös Lapissa alkuperäiskansaisuuteen voi liittyä merkityksellisyyden etsimistä, halua löytää sosiaalisesti arvostettu paikka maailmassa.

Nykäsen mukaan tämä näkyy esimerkiksi poronhoidon piirissä. Pohjois-Suomessa poronhoitoa saavat harjoittaa sekä saamelaiset että suomalaiset, mutta vain saamelaisten elinkeino on erikseen turvattu perustulaisilla. Nykäsen mukaan alkuperäiskansaksi julistautumalla saatetaan hakea paitsi juridista suojaa myös symbolista oikeutusta omalle elämäntavalle.

Nykäsen mukaan julkinen ja poliittinen keskustelu jumittaa herkästi yksittäisiin lainopillisiin päätöksiin sen sijaan, että pohdittaisiin merkityksiä.

– On tärkeää ymmärtää, miksi ihmiset toimivat, kuten toimivat.

Jaettu arki

Millaista Lapin ihmisenä oleminen – lappilaisuus – tutkimuksen perusteella on?

– Lappilaisuus jäsentyy toiminnan ja toiminnallisuuden ympärille. Usein toiminta tapahtuu vähän kliseesetikin luontoympäristössä, Nykänen tiivistää.

Haastateltavat mainitsivat perinteisiä lappilaisia elinkeinoja, kuten kalastuksen, metsästyksen, metsätyöt, marjanpoiminnan ja poronhoidon. Luonnossa pärjäämistä ei juurikaan romantisoida, vaan se on arkista ja konkreettista.

Nykäsen mukaan lappilaisuus liitetään myös jossain määrin mentaliteettiin. Lappilaiset ovat luonteikkaita, tietyllä tavalla persoonallisia.

– Haastatteluissa nousi esiin sama piirre kuin aiemmassa, vanhojen saamelaissukujen parissa tekemässäni tutkimuksessa. Eräänlainen salaviisuus. Ulkopuolisille ei paljasteta aivan kaikkea.

Haastateltavat tekivät eron Lapin ihmisen ja Etelän ihmisen välille mutta eivät toista vähätellen. Erosta seuraa, ettei eteläsuomalainen voi täysin ymmärtää syrjäkylien lappilaisuutta.

– Se pitää elää ymmärtääkseen.

Tutkimuksen perusteella lappilaisen naapuruuden tärkein tekijä on lopulta jaettu arki ja kokemusmaailma.

– Paikalliset suhteet ovat hienosyisempiä ja monimutkaisempia, kuin miltä ne näyttävät julkisessa keskustelussa. ●

Kun jääkarhu muuttaa naapuriin

Jääkarhujen vaellus ajoi inuiitit ja Kanadan hallituksen törmäyskurssille.

TEKSTI MARIA PALDANIUS
KUVITUS MARJO HIILIVIRTA

Mikään asia ei ole yhtä rasittava kuin naapuri. Näin totesi filosofi Emmanuel Levinas vuonna 1998 julkaistussa kirjassaan *Otherwise than Being*. Hänen näkemyksensä mukaan naapuruuteen olennaisesti liittyvä vastuu sisältää aina myös mahdollisuuden väkivaltaan ja väärinkäytöksiin.

– Levinas kuvailee naapuruuteen liittyviä pimeitä puolia samaan tapaan kuin esimerkiksi Dennis Hopperin näyttämä psykopaatti Frank Booth elokuvassa *Blue Velvet*. Booth viittaa ihmisiin naapureina ennen kuin tekee heille väkivaltaa. Elokuva tulee ensimmäisenä mieleeni sanasta naapuruus, kertoo kansainvälisten suhteiden professori Julian Reid.

Reid tutkii työkseen erityisesti sotaan ja turvallisuuteen liittyviä, poliittisia ja filosofisia kysymyksiä. Tuoreessa artikkelissaan hän keskittyy ilmastonmuutokseen Kanadan inuiittien ja heidän alueilleen vaeltavien jääkarhujen näkökulmasta.

– Ilmastossa tapahtuvat muutokset vaikuttavat paitsi ihmisiin myös eläimiin ja kasveihin. Kun ympäristöistä tulee elinkelvottomia, lajit alkavat etsiä uusia asuinpaikkoja. Silloin myös ihmisten ja eläinten välisiä rajoja joudutaan paikoin piirtämään uudelleen. Nähtäväksi jää, johtaako se lajien välisen naapurustojen muodostumiseen vai syntykö vain lisää konflikteja.

Inuiitit vastaan Kanadan hallitus

Jääkarhu on yksi tutkituimmista eläimistä mitä tulee ilmastonmuutokseen. Siitä on tullut todellinen ilmaston-

muutoksen ikoni, jonka haavoittuvuudesta ja muuttoliikkeestä on kerrottu monia tarinoita. Reidin artikkelissa valotetaan poliittista debattia, joka käy kuumana aiheen ympärillä Kanadassa.

Konfliktin toisena osapuolena on maan hallitus, joka haluaa suojella jääkarhua ilmastonmuutoksen seurauksilta. Poliittinen kanta on, että jääkarhu on ilmastonmuutoksen haavoittuvainen uhri.

Heitä vastassa ovat inuiitit, joiden mukaan kyse on pikemminkin jääkarhun kestävästä ja sisukkaasta luonteesta. He sanovat, että jääkarhuja on liikaa ja kantaa pitäisi pienentää metsästäjällä.

– Hallitus väittää, ettei inuiittien tieto ole linjassa tieteellisen evidenssin kanssa. Vastaavasti inuiitit voivat todeta, että länsimainen tiede on vastuussa koko ilmastonmuutoksesta. Lisäksi se tiede, johon poliittiset päätökset perustuvat, kytkeytyy kolonisaation historiaan. Miksi inuiitit, joiden maita on riistetty vuosisatojen ajan, kuuntelisivat sellaista tietoa? Reid kysyy.

Inuiittien mytologian mukaan jääkarhut, kuten muutkin eläimet, ovat lahjoja jumalalta ja niiden tehtävänä on palvella ihmistä. Vuosisatojen mittainen ”naapuruus” selittää myös sen tahdonvoiman, jolla alkuperäiskansa on pitänyt puolensa jääkarhukeskustelussa.

– Inuiittien näkökulma perustuu vuosisatoja vanhaan kulttuuriseen tietoon. He ovat asuneet rinnakkain jääkarhujen kanssa pidempään kuin Kanada on ollut olemassa. Siten heidän näkemyksiään voi pitää täysin realistisina ja relevantteina.

Susi on Suomen jääkarhu

Elämme antroposeenia, ihmisten aikakautta. Teollistumisen myötä ihmisestä on tullut maapallon tilaa muuttava geologinen voima, jonka toimet ovat käynnistäneet kuudennen joukkosukupuuton. Reidin mukaan ihminen yrittää nyt ottaa vastuun tästä tuhosta ja muuttaa elämisen tapaansa, myös suhtautumistaan muihin elämän muotoihin.

– Ekologinen humanismin kritiikki, jonka äänitorvena myös edesmennyt Pentti Linkola tunnettiin, ei enää ole vain marginaalisen poliittisen debatin aihe, vaan valtavirtaa. Hallitukset ja muut vallan järjestelmät ovat pakottaneet ihmisen hyväksymään aatteen, jonka mukaan meidän on pakko elää rinnakkain muiden lajien kanssa.

Esimerkkien perässä ei tarvitse lähteä Kanadaan asti. Suomessa ei tavata jääkarhuja, mutta meillä on susia. EU-politiikka tukee osaltaan susipopulaatioiden kasvua. Pitäisikö takapihalle vaeltava susi hyväksyä naapuriksi vai saako susikantoja pienentää metsästäjällä?

– Urbanin ihmisen on helppo fantasioida näiden upeiden eläinten ilmestymisestä pihapiiriin. Näkemys voi kuitenkin muuttua, jos sudet majoittuvat pysyvästi kotipiirille. Sekä tieteen että politiikan näkökulmasta seurauksena voi olla vaikea olemassaolon taistelu.

Samaan hengenvetoon Reid nostaa esille esimerkin Kanadasta: vuonna 2018 yksi inuiittiyhteisön jäsen menehtyi puolustaessaan lapsiaan jääkarhulta.

Naapurina panttivanki

Ilmastonmuutoksesta kylvää pelkoa maailmanlaajuisesti. Reid toteaa, että esimerkiksi Intian kaltaisissa kriisipesäkkeissä pelätään kaupunkien ylikansoittumista, kun ihmiset pakenevat elinkelvottomiksi muuttuneilta maaseuduilta kaupunkeihin. Saman ilmiön pelätään yltyvän myös länsimaissa.

– Kun oma elinympäristö ei enää tarjoa elämälle suotuisia olosuhteita, on hakeuduttava paikkaan, jossa tarpeet täyttyvät. Ihmisten ja eläinten voi olettaa muuttavan samoista syistä.

Nähtäväksi jää, tuottaako tämä muuttoliike uusia, lajienvälisiä yhteisöjä vai vain lisää eripuraa. Jos Levinasia ja *Blue Velvet* -elokuva on uskomisen, eivät näkymät ole puhtaasti toiveikkaat mutta eivät täysin toivottomakaan. Ainakin ilmastonmuutoksesta pakottaa opettelemaan uudenlaista naapuruutta.

– Oli kiinnostavaa huomata, että myös *Tuntemattomassa sotilaassa* suomalaisjoukot viittaavat muissa juoksuhaudoissa oleviin venäläisiin naapureina. Se oli Väinö Linnan huumoria, mustaa mutta osuvaa. Sanoihan Levinaskin, että naapurit ovat panttivankia toinen toisilleen, Reid naurahtaa. ●

Rinnakkaiseloa

TEKSTI MARIA PALDANIUS | KUVAT ELLI ALASAARI

ymmärrän naapuruuden rinnakkaiselona, jossa jaetaan jotain jokapäiväisessä elämässä läsnä olevaa, joka ei kuitenkaan ole yhteistä. Jaettujen tilojen sisällä on omat reviirit, joiden yli ollaan tekemisissä mutta joita ei ylitetä. Parhaimmillaan naapuruus on sujuvaa ja tasapainoista ja osin itsestään selvää. Tietoiseksi se muuttuu silloin, kun yksi osapuoli aiheuttaa häiriötä muille.

Olin projektipäällikkönä ennen koronapandemiaa toteutetussa hankkeessa, jossa selvitettiin vertaismajoituksen haasteita ja mahdollisuuksia. Kävi ilmi, että Rovaniemellä vertaismajoituksen eli airbnb-toiminnan kysyntä ja tarjonta ovat kasvaneet räjähdysmäisesti. Kaupungin asukaslukuun suhteutettuna kasvu on ollut maailman suurinta. Ilmiö on näkynyt niin lehtiotsikoissa, somessa, taloyhtiöiden ja kaupunginhallituksen kokouksissa, kahvipöytäkeskusteluissa kuin katu-kuvassakin.

Vertaismajointu on yhteiskuntaa läpileikkaava ilmiö, joka herättää tunteita ja kiinnostusta mutta myös epä-tietoisuutta. Haasteita asettavat esimerkiksi turvallisuus- ja vastuukysymykset, epäreiluksi koettu kilpailutilanne, häiriökäytös ja näkemuserot. Suurimpana haasteena on toiminnan määrittelyn ja sääntelyn hankaluus eli se, miten ja missä tilanteissa eri lakeja tulisi soveltaa.

Vertaismajointu voi tarjota monenlaisia mahdollisuuksia. Sen myötä matkailun hyödyt laajenevat suurten majoitusyritysten ohella myös yksittäisiin ihmisiin ja laajemmille alueille. Se kannustaa avoimeen naapuruuteen sekä eri toimijoiden ja erityisesti paikallisten viranomaisten väliseen yhteistyöhön. Vertaismajointu pakottaa myös näkemään, ettei kukaan voi elää omassa lokerossaan ilman kontaktia naapuriin.

Tällä hetkellä tilanne matkailualalla on aivan toinen kuin vuoden alussa. Myös tammikuussa päättyneen hankkeemme tulokset kuvastavat aikaa ennen pandemiaa. Nyt on ajankohtaista pohtia matkailun ja vertaismajoituksen tulevaisuutta. Miten toimintaa tulisi jatkossa kehittää niin, että se palvelisi kaikkia osapuolia myös pandemian jälkeisessä ajassa?”

Salla Jutila

Yliopisto-opettaja,
Matkailualan tutkimus-
ja koulutusinstituutti,
yhteiskuntatieteiden
tiedekunta

Minna Nousiainen

Suunnittelija,
kansainvälistymis-
palvelut

Olen kasvanut Pellossa, Suomen ja Ruotsin rajalla. Lapsuudessa kanssakäyminen rajan yli oli luonnollista ja arkipäiväistä. Naapuriin kilvillä varustettuja autoja näkyi molemmin puolin rajaa päivittäin. Rajajoen toisella puolella käytiin niin sukulaisissa, kaupassa kuin erilaisissa tapahtumissakin. Kommunikointi tapahtui molemmin puolin rajaa joko suomeksi tai meän kielellä. Rajaseudun asukkaiden välinen naapuruus merkitsi sopuisaa ja mutkatonta yhteiseloa, tuttuutta ja avoimuutta.

Ruotsin kauppa oli yksi perheemme lähikaupoista. Sinne oli lapsuudenkodista reilun kilometrin matka. En muista, että sieltä olisi haettu erityisesti mitään, mitä ei Suomesta saanut. Jotkut asiat vain oli tapana hakea Ruotsista ja tietyt tuotteet olivat halvempia. Lapsena ja nuorena minua kiinnosti erityisesti erilainen herkkuvälikoima, kuten ”kengännauhat” eli lakritsinauha, Ruotsin suklaa ja jätskit, joita tuli ostettua usein.

Olen asunut jo pitkään muualla, Suomessa ja ulkomailla. Vanhempani ja monet sukulaiseni asuvat yhä Pellossa, ja meillä on siellä myös kesäpaikka. Nykyinen asuinpaikkani Rovaniemellä mahdollistaa sen, että pääsen käymään Pellossa helposti. Etenkin kesällä länsiraja kutsuu usein. Samalla tulee yleensä pistäytyttyä kaupassa Ruotsin puolella. Ostoskoriin saattaa silloin päätyä lapsuudesta tuttuja herkkuja, myös niitä kengännauhoja.

Vaikka koronan aiheuttama rajasulku ei suuresti näy omassa arjessani, rajavalvonta on ollut hätkähdyttävä näky vapaaseen liikkumiseen tottuneelle. Tunnelma on eri kuin 80-luvulla. Rajasulun vaikutukset tuntuvat erityisesti niiden ihmisten arjessa, joilla on perhettä ja sukua, töitä tai vapaa-ajan asunto joen toisella puolella. Raja on aina ollut alueen ihmisille yhdistävä tekijä. Nyt raja on kuitenkin tullut yhteisön keskelle tavalla, jota en ole kotiseudullani aiemmin kokenut.

Dilixiati Bolati

Yrityskoordinaattori,
Business Ladies -hanke,
Arktinen keskus

N

aapuruus on minulle hyvin nostalginen sana. Se kuvastaa paitsi samaan yhteisöön kuuluvia ihmisiä myös tunnetta siitä, että on itse osa sitä yhteisöä. Itse olen ollut maahanmuuttaja syntymästäni saakka. Etniseltä taustaltani olen turkkilainen, mutta kasvin Luoteis-Kiinassa. Se oli todellinen kulttuurien sulatusuuni, jossa monet etniset vähemmistöt elivät naapureina rinta rinnan.

Suomessa olen asunut nyt kahdeksan vuotta, joista Rovaniemellä neljä. Aika täällä on ollut ihmisenä kasvamiseni kannalta todella arvokasta. Vaikka Suomessa uudelle naapurille ei leivota tervetuliaispiiraita, kuten vaikkapa Turkissa, täällä naapurit ovat aina toistensa tukena.

Työskentelen koordinaattorina Business Ladies -hankkeessa, joka tarjoaa vertaistuellisen verkoston maahanmuuttajataustaisille yrittäjänaisille. Heitä yhdistää yrittäjähenkkinen ajattelutapa. He näkevät ympärillään enemmän mahdollisuuksia kuin ongelmia ja ovat valmiita muuttamaan asioita, joita täytyy muuttaa. Se asenne edistää sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Rovaniemi on kuulemma paljon kansainvälisempi kaupunki kuin vielä kymmenen vuotta sitten. Siitä kertoo jo sekin, että korona-aikana tänne avautui kaksuutta, maahanmuuttajanaisen omistamaa ravintolaa, korealainen Hanki ja vietnamilainen Saigon. Turisteja ei ole ollut, mutta paikalliset ovat ottaneet molemmat omakseen.

Nähdäkseni maahanmuutto ei vielä korostu suomalaisessa naapuruudessa. Kulttuurien rinnakkaiselo on hidas prosessi, jonka tuloksia voidaan arvioida vasta pitkän ajan kuluessa. Usein haasteena ja hidasteena on kielimuuri. Kieli ja kommunikointitaidot ovat kaiken yhteistyön keskiössä. Työssäni olen kuitenkin saanut nähdä, miten moni maahanmuuttajanainen on löytänyt paikallisia ystäviä esimerkiksi harrastusten kautta. Se on yksi keino edistää kulttuurien välistä yhteistyötä ja samalla myös naapuruussuhteita. •

kolumni

KALLE KORHONEN
Tiedejohtaja, Koneen Säätiö

” Naapuruuksia siis tarkastellaan sekä mikro- että makrotasolla useista eri näkökulmista.

TAPPO NYKÄNEN

MONIALAISTA TUTKIMUSTA MUUTTUVISTA NAAPURUUKSISTA

Koneen Säätiö on riippumaton ja yksityinen tieteen ja taiteen tukija, joka jakaa yleensä rahoitusta sitomatta hakijoita ennalta määriteltyihin teemoihin. Tuemme humanistisia, yhteiskuntatieteitä ja ympäristötieteitä noin 70 prosentilla kaikesta tuesta sekä taide- ja kulttuuria noin 30 prosentilla. Aihe on säätiön yleisessä rahoitushaussa vapaa: rahoitusta voi hakea minkä tahansa aiheen tutkimukseen tai tutkimuksen popularisointiin säätiön tukemilla tieteenaloilla.

Yleisen rahoitushaun lisäksi Koneen Säätiö toteuttaa ohjelmia halutessaan lisätä ymmärrystä jostakin tärkeäksi koetusta aiheesta. Ideat saadaan säätiön hallituksen piiristä tai säätiön verkostoista, ja hallitus päättää toteutuksesta. 2010-luvulla säätiöllä oli ensiksi kieliohjelma, josta rahoitetut hankkeet tutkivat ja elvyttivät vähemmistökieliä Suomessa ja lähialueilla. Osittain samanaikaisesti järjestettiin Jakautuuko Suomi? -ohjelma, jonka tavoite oli lisätä ymmärrystä eriarvoistumisesta tutkijoiden ja journalistien yhteistyönä.

Nyt käynnissä oleva säätiön ohjelma on Suomen muuttuvat naapuruuudet. Vaikka otsikosta voisi luulla, että ohjelmassa keskitytään geopolitiikkaan, niin teemahauissa on itse asiassa käsitelty naapuruutta hyvin monipuolisesti. Ohjelmassa kysytään, miten ihmiset, ryhmät, valtiot ja kulttuurit voivat elää lähekkäin, kommunikoida ja rakentaa yhteisyyttä erilaisista taustoista, kielistä ja arvomaailmoista huolimatta. Naapuruuksia siis tarkastellaan sekä mikro- että makrotasolla useista eri näkökulmista.

Geopolitiikkaan liittyen ensimmäisessä teemahaussa rahoitettiin Suomen lähinaapurimaista muuttaneiden naapuruussuhteita Suomessa ja viimeisessä kestävä kehitystä Venäjällä ja Suomessa. Välissä oli kuitenkin kaksi erilaista teemaa: dialogisuus ja ihmisen vuorovaikutus muunlaisten eläinten kanssa. Koska säätiö myöntää monivuotisia rahoituksia, monet hankkeet jatkuvat vielä vuosien ajan.

Koneen Säätiölle on tyypillistä monialaisen yhteistyön tukeminen. Haluamme kannustaa tieteilijöitä tasaveroiseen yhteistyöhön taiteilijoiden ja journalistien kanssa. Naapuruus-ohjelmassa säätiö on ensimmäistä kertaa halunnut tukea myös tutkijoiden ja aktivistien yhteistyötä. Yhtenä syynä on säätiön kieliohjelma, jonka yhteydessä havaittiin, että tutkijoiden ja kieliaktivistien yhteistyössä oli paljon kehittämistä, eivätkä heidän maailmansa välttämättä kohdanneet. Naapuruus-ohjelman hankkeissa on mukana muun muassa sovitteluaktivisteja ja paikallisyhteisöjen aktivisteja, ja yhteistyön vaikuttavuuden arvioiminen tulee olemaan hyvin kiinnostavaa säätiölle ja sen monenlaisille naapureille.

Naapuruuden PIMEÄLLÄ puolella

TEKSTI JOHAN-EERIK KUKKO | KUVA ELLI ALASAARI

Suomessa ei ole apupoliiseja, kodinturvajoukkoja tai seriffejä, mutta yksittäiset kansalaiset ja ryhmät ovat halunneet vastata turvattomuuden tunteeseen ja toimia poliisin ”silminä ja korvina”. Yrittäjät ovat perustaneet erilaisia yhteisöjä omaisuuden suojelemiseksi ja kansalaiset katupartioita.

Pikkupaikkakunnilla poliisin pitkät välimatkat ja resurssivaje ovat saaneet ideoimaan erilaisia vaihtoehtoja, kuten miten esimerkiksi yksityisiä turvapalveluita voitaisiin hyödyntää poliisin apuna. Viimeksi Enontekiön kunnan seriffihaaveet kaatuivat vuonna 2018. Perustuslain mukaan ainoastaan poliisilla on kiinniotto-oikeus eivätkä kunnan päättäjät saa ottaa oikeutta omiin käsiinsä, kuten eivät katupartioihin kuuluvat yksittäiset kansalaisetkaan.

Entinen poliisiylijohtaja Mikko Paatero on julkisuudessa ehdottanut, että poliisin avuksi voitaisiin värvätä naapurivahteja. Vapaaehtoisista koostuvat apulaiset toimisivat poliisin ”silminä ja korvina”, koska viranomaisen ei aina ehdi ajoissa paikalle. Aseita naapurivahteilla ei olisi eikä myöskään oikeuksia voimankäyttöön. Vapaaehtoiset toimisivat suoraan poliisin alaisuudessa ja pitäisivät tunnistettavia liivejä, jotka erottaisivat heidät muista kaduilla partioivista katupartioista, erityisesti äärioikeistoon yhdistetystä Soldiers of Odinita.

Vuonna 2015 Kemissä perustettu Soldiers of Odin on suurin Suomessa toimiva katupartio toimintaa harjoittava yhdistys. Alkuvuodesta ilmestyneessä sisäministeriön *Väkivaltainen ekstremismi Suomessa* -selonteossa yhdistys on määritelty äärioikeistolaiseksi ja maahanmuuttovastaiseksi ryhmäksi, joka luo pelkoa ja uhkaa erityisesti maahanmuuttajien keskuudessa. Omien sanojensa mukaan yhdistys aikoo tulevaisuudessa keskittyä partioinnin lisäksi yhä enemmän myös poliittiseen

työhön ja painostukseen. Vuonna 2019 yhdistyksellä oli toimintaa noin 30 paikkakunnalla.

”Korpilain” ylilyöntejä

Naapurivahdit ja katupartiot ovat naapuruuden varjo- puolia. Lähtökohtana pitäisi olla poliisipalveluiden tasavertainen saavutettavuus koko Suomessa, mutta pitkät välimatkat ja poliisin rajalliset resurssit ovat tuoneet mukanaan ilmiön, jossa naapurit järjestäytyvät, alkavat tarkkailla ympäristöään ja joskus jopa jakavat oikeutta. Teot oikeutetaan yhteisölle, jolta saadaan toiminnalle myös mandaatti. Esimerkiksi Soldiers of Odin on ilmoittanut vastaavansa teoistaan Suomen kansalle.

Historian valossa yhteisön nouseminen lain yläpuolelle on johtanut ylilyönteihin. Lapuan liike oikeutti tekonsa ”Lapuan lailla”, ja Pankakoskella vuonna 1956 oikeus otettiin omiin käsiin, kun joukko paikallisia hääti paikkakunnalla asuneet romanit ulos asunnoistaan ja alueelta. Yhteisöt ovat turvautuneet ”korpilakiin” viranomaisten varoituksista huolimatta.

Monella pikkupaikkakunnalla kaivataan poliisin läsnäoloa katukuvassa. Vallitsevana trendinä valtion taholta vaikuttaisi kuitenkin olevan, että vastuuta halutaan siirtää yhä enemmän yksityisille turvapalveluille ja kunnille. •

Kirjoittaja on nuorempi tutkija yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Hän tekee väitöskirjaa omankädenoikeudesta poliittisena ilmiönä Suomessa.

tuokio
arktisessa

Menninkäiset,
maahiset,
metsän naavaparrat

kevyt kosketus
muistutus
ei tässä ole kiire
mutta miksi juoksette
pyritte
kasvatte
alituiseen
ilman päämäärä

hauraana, herkkänä kurotat maailmaan
annat ajan olla, valon tulla syliisi, tuulen hennosti heiluttaa
hengitän rauhaa sinusta
kiitos, että olet

kylässä,
kotona,
metsän siimeksessä.

Teksti
ILA-tutkimusryhmä,
www.ilarctic.com

Kuva
Antti Pakkanen Photography

JOEL KOUTONEN Opiskelija, graafinen suunnittelu, taiteiden tiedekunta

blogi

ON ONNI SAADA ASUA LAPISSA!

Olen alun perin kotoisin Etelä-Suomesta, ja matkaa Rovaniemen kodista Lohjan kotiin on reilut 800 kilometriä. Tuntui alussa ajatuksen tasolla aivan kauhealta olla niin kaukana perheestä ja läheisistä. Olin rakentanut oman elämäni Helsinkiin, ja olin myös tosi onnellinen siellä asuessani. Uskoin kuitenkin siihen, että se, mitä itse tarvitsen opiskelujen kannalta, ei löydy mistään muualta kuin täältä. Rovaniemi on opiskelupaikkana ollut aivan ihana, ja vaikkei palveluita ja tapahtumia ehkä löydy samalla mittakaavalla kuin pääkaupunkiseudulla, se tarjoaa kuitenkin niin paljon muuta. Elämänrytmi täällä tuntuu huomattavasti rauhallisemmalta. Vuodenaikojen vaihtuminen on ihanaa, ja vaikka talvi kestääkin pitkään, tuntuu sen jälkeen kevään aurinko, kesän yöttömät yöt ja syksyn ruska erityisen ihanalta.

SAIJA HALMINEN

Opiskelijaelämää
Lapin yliopistossa.

Lue koko teksti:
lapinyliopisto.blogspot.fi

”Pudotus syvään päähän”

Epätietoisuus. Oman ajan organisointi. Vapaus ja vastuu. Vertaistuki.

Nämä teemat nousevat esiin ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kertoessa opintojen aloittamisesta poikkeustilanteessa. Kalle Pyky ja Nelma Nieminen aloittivat syksyllä opiskelun Lapin yliopistossa hallintotieteiden, johtamisen ja johtamisen psykologian koulutusohjelmassa. Ensimmäisten kahden orientaatioviikon aikana opiskelijat kokoontuivat normaaliin tapaan yliopistolle. Suunniteltu lähiopetus uusille opiskelijoille muuttui koronatilanteen myötä etäyhteyksiin.

Keskustellessamme syyskuun lopussa Niemisellä ja Pykällä on menossa kolmas viikko etäkursseja.

– Etäluennolla tulee kyllä paljon tietoa, mutta joskus kotisohvalla tulee epärealistinen olo, että opiskeleeko tässä oikeasti, Nieminen pohtii.

– Kotona on hankalampi keskittyä, ajatus harhautuu helpommin sivupuoleille, Pyky lisää.

Vaikka etäopiskelu onkin sujunut yllättävän hyvin, kumpikin kaipaa liveluentoja ja mahdollisuutta kommentoida kättä heilauttamalla – konkreettisia yhdessä tekemisen ja olemisen paikkoja.

Nieminen tuli yliopistoon suoraan lukiosta, Pyky yhden väli vuoden jälkeen, joten yliopisto-opiskelu on tuntunut uudelta monella tasolla: opiskelujen sisällöt ja suoritustavat, kuten esseet ja lukupäiväkirjat, ovat olleet erilaisia kuin lukiossa. Lisäksi on täytynyt ottaa haltuun digitaitoja, niin Wordin käyttöä kuin etäyhteyksien hallintaa. E-oppimispalvelut saavat opiskelijoilta kiitosta, sillä tietoteknisiä ongelmia tulee vastaan yllättävän usein.

ELLU ALASAARI

Uuden alkua on kannatellut ennen kaikkea vertaistuki. Fuksien kesken viestit kulkevat tiuhaan.

– Meillä on todella hyvä porukka, ja autamme toisiamme. Henkilökunta on jäänyt tässä tilanteessa ehkä hiukan etäiseksi, mutta toisten fuksien ja tutoropiskelijoiden rooli on korostunut. Heiltä voi kysyä kaikkea mahdollista, Pyky kertoo.

Kumpikin opiskelija toivoo tilanteen normalisoitumista ja etämoodin muuttumista läsnäoloon.

– Poikkeustilanne on tosin pakottanut oppimaan organisoitumista ja itseuria. Näistä avuista on varmasti hyötyä myöhemminkin, kun palataan tavalliseen opiskeluarkeen, Nieminen pohtii.

PILVIKKI LANTELA

Palvelumuotoilua työelämän pyörteissä

Maailma on pullollaan palveluita, ja yrityksille toimivat palvelut ovat suoranaisten elinehto. Ei siis ole lainkaan yhdentekevää, miten palveluita muotoillaan.

Kuluneen syksyn aikana 45 uutta maisteriopiskelijaa aloitti opinnot Lapin yliopiston ja Kajaanin ammattikorkeakoulun järjestämässä palvelumuotoilun maisteriohjelmassa. Ohjelman sisällöt suunniteltiin alusta alkaen yritysten tarpeiden ja toiveiden pohjalta.

Syksyn 2020 kehittämissuoritteissa opiskelijat ideoivat matkailu- ja elämysyrityksille tarinallisia palvelupolkuja ja sähköisiä palveluita tarjoaville yrityksille digitaalisia palvelukonsepteja. Kumppaneina ovat muun muassa Shaman Huskies, Näkkälä Adventures, Pöykkölän kotiseutumuseo, Sokos Hotel Vuokatti ja Kaisanet Oy. Maisteriohjelma oli työelämälähtöisyydellään houkutteleva hakukohde.

– En voinut ohittaa mahdollisuutta valmistua ensimmäisten joukossa maisteriksi palvelumuotoilusta, kertoo opiskelija ja Palvelumuotoilu Palo Oy:ssä yrittäjänä toimiva Satu Huczowski.

Opiskelijat edustavat ammatillisilta taustoiltaan useita aloja, kuten muotoilua, terveydenhuoltoa, matkailua, kuntien ja kaupunkien hallintoa sekä teknologiateollisuutta. Heidän intonsa yhdessä tekemiseen on käsinkosketeltavaa.

– Meillä on uniikki kombo osaamista ja kokemusta – nyt pääsemme valjastamaan sen yhteiseen asiaan, Huczowski jatkaa.

Mutta mitä palvelumuotoilu on? Toiminta nojaa teorioihin, mutta itse opiskelu tapahtuu kädet syvällä savessa. Se on hoksaamista, uusien palveluiden oivaltamista ja nykyisten parantamista, aina ihmisen kokemus edellä.

– Kehittämisen kohteena voi olla esimerkiksi digitaalinen järjestelmä, fyysisiä osia sisältävä palvelu – tai kuten meillä – kokonainen tulevaisuuden sairaala, kuvailee opiskelija Teemu Kemilä.

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin Oulun yliopistollisessa sairaalassa palvelumuotoilijana työskentelevä Kemilä kertoo pitäneensä kollegansa kanssa jo noin 400 työpajaa 5 600 osallistujalle, ”pientä palvelumuotoilullista askartelua” on siis uralla riittänyt.

– Nyt odotan ennen kaikkea saavani lisäeväitä omaan työhöni, Kemilä kertoo.

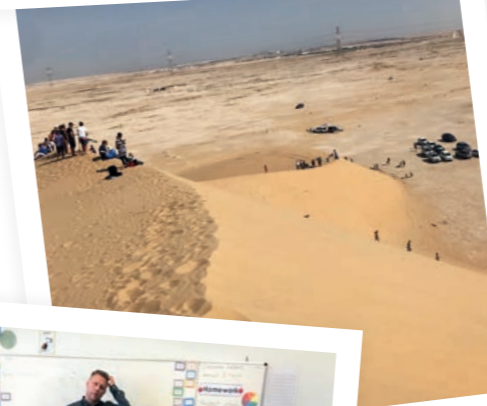
Odotukset ovat korkealla, ja seuraavat kaksi vuotta voivat poikia mitä vain.

JAANA OJUVA

Lue lisää Palvelumuotoilun monialainen maisteriohjelma -hankkeesta (ESR, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus) verkosta: www.ulapland.fi/pama

ELLI ALASAARI

Hyvän elämän aakkosia opettamassa

Motivoiva työ, upea tiimi, riittävät resurssit ja hyvä palkka – näin kuvailee rovaniemeläislähtöinen luokanopettaja Petri Jokelainen työtään. Työpaikka ei kuitenkaan ole se tavallinen, sillä hän työskentelee Qatar-Finland International School (QFIS) -koulussa Qatarissa, Arabian niemimaalla.

Aiemmin Jokelainen toimi vuosia resurssiopettajana Rovaniemen Korkalovaaran yhtenäisessä peruskoulussa. Siellä vastavalmistunut opettaja sai nähdä ja kokea läpileikkauksen koko peruskoulun maailmaan. Vuonna 2018 hän suuntasi perheineen Qatarin, ja kotiin jäi odottamaan virka Ylikylän alakoulussa.

Vuonna 2014 perustettu QFIS on kansainvälinen koulu suomalaisella opetussuunnitelmalla. Peruskoulun ja lukion 800 oppilasta edustavat yli 70 kansallisuutta. Opetussuunnitelma on räätälöity paikallisen opetushallinnon kanssa, ja lukujärjestyksestä löytyykin myös Qatarin historiaa, islamia ja arabian kieltä.

2,7 miljoonan asukkaan Qatar on yksi maailman rikkaimmista valtioista, ja myös koulutustoiminnassa pyörivät suuret rahat. Korkeat lukukausimaksut asettavat omat vaatimuksensa myös opetuksen laadulle.

– Työ on vaativaa ja hektistä, tuotamme myös kaikki opetusmateriaalimme itse. Opetussuunnitelman osaa ulkoa unissaankin, sillä se paloitellaan suunnitteluvaiheessa jokaista yksityiskohtaa myöten, Jokelainen kertoo.

Hän on toiminut Qatarissa alaluokkien luokanopettajana ja harastustoiminnan opettajana, kokemusta on siis kertynyt paljon.

– Suomalaista, akateemista opettajakoulutusta todella arvostetaan. Meillä on erityistä arviointiosaamista ja opetuksessa on aina inhimillinen näkökulma ihmiseen, kun muualla maailmassa arviointi perustuu pitkälti kokeisiin.

Jokelainen kokee, että opettajana hänellä on myös oma, erityinen roolinsa Qatarin yhteiskunnan kehittymisessä.

– Media luo harmillisen negatiivista kuvaa maasta. Moni asia on toki vielä kesken, mutta suunta on ehdottomasti oikea. Oma missiioni opettajana on myös opettaa, miten tätä elämää eletään.

JAANA OJUVA

Petri Jokelainen

Opettaja, Qatar-Finland International School (<https://qatarfinlandschool.com>)

- Syntynyt Rovaniemellä
- Valmistui luokanopettajaksi Lapin yliopistosta 2011
- Harrastaa monipuolisesti urheilua: lentopalloa, pesäpalloa, laskettelua, padelia, beach volleyta, kuntosalia, squashia, lenkkeilyä
- Osallistui Dohan ensimmäiseen kansainväliseen padelin ranking-turnaukseen

Akateemisen vapauden uomia

TEKSTI ANTTI ETELÄAHO
KUVITUS VÄINÖ SIRÉN

Olen törmännyt ylioppilaskunnan edunvalvonta-asiantuntijana usein termiin akateeminen vapaus. Mutta mitä se oikein tarkoittaa ja mitkä vapauden juuret ovat? Jäin opintovapaalle viime lukuvuodeksi ja päätin selvittää vastaukset kysymyksiini pro gradussani.

Lähestyin vapauden määrittelyä klassikko-kirjallisuuden kautta. Huomasin, että vapaudesta kirjoittaneista Thomas Hobbesin ja Isaiiah Berlinin teksteissä esiintyy niitä vapauden elementtejä, joihin olin törmännyt erilaisissa tilanteissa yliopiston käytävillä ja kokouspöydissä. Teoriakseni valitsin lopulta Berlinin kaksi vapauden käsitettä ja Hobbesin vapauden ja välttämättömyyden suhteen. Berlinin kaksi vapauden käsitettä ovat negatiivinen ja positiivinen vapaus, jotka tiivistettynä tarkoittavat vapautta jostakin ja vapautta johonkin. Hobbes kuvaa vapauden ja välttämättömyyden tulevan keskenään hyvin toimeen, ja joissain tilanteissa ne ovat jopa toisilleen elinehto. Hobbes käyttää esimerkkinä veden tarvitsemaa uomaa, jolloin uoman välttämättömyys on veden vapaudelle elinehto.

Haastattelin tutkielmaani varten teemahaastatteluna yhdeksää Lapin yliopiston henkilöstöön kuuluvaa, joiden vastauksia käytin tutkielmani aineistona. Akateeminen vapaus tarkoittaa haastatelluille ennen kaikkea positiivista vapautta, vapautta johonkin. Useassa haastattelussa keskustelun ydin käytiin sen ympärillä, kuka saa olla toimija akateemisen vapauden suhteen. Tutkijat halusivat toimijuuden itselleen, jolloin akateemisen vapauden tavoitteeksi muodostui positiivinen vapaus.

Elinehtona kilpailun voitto

Mitä pidemmälle kysymykset menivät ja mitä enemmän yliopistopolitiikka tuli mukaan keskusteluun, kääntyi puhe kuitenkin akateemisen vapauden puolustamiseen. Berlinin määrittelyn mukaan vapauden puolustaminen on negatiivisen vapauden merkki, jolloin vapaudelta halutaan suojata toimintaa rajoittaville esteille. Haastatteluissani kävi ilmi, että tutkijat kokivat esimerkiksi tutkimusaiheen suhteen valtaa siirtyneen odottamattoman paljon rahoittajatahoille. Tutkijat hienosäätävät aiheitaan kuin hiihtäjät sukiaan osakilpailuvoiton toivossa. Rahoituskilpailun voi-

tosta tuntuu muodostuvan jopa elinehto akateemiselle vapaudelle. Tutkimusresurssista muodostui samalla yksi Hobbesin teorian kaltaisista uomista, joita vapaudelle määritettiin. Mutta selväksi kävi, että tuon uoman saavuttaminen vaatii nykyisin kilpailuun osallistumista.

Kilpailu tulee siis akateemisen vapauden uomien järjestyksessä ennen resurssia, mikä ei tue akateemisen vapauden tavoitetta. Tutkijan tavoite on olla positiivisesti vapaa eli toimija oman vapautensa suhteen. Jotta tämä toteutuisi, tulisi resurssin tulla ennen kilpailua. Kilpailu ohjaa vahvasti muun muassa tutkimusaiheita, jolloin suhteessa akateemiseen vapauteen toimija on jokin muu kuin tutkija. Tutkija on vapauden puolustaja ja toiminnan kohde.

Kaiken innovatiivisuuden lähde

Tutkielmani perusteella akateeminen vapaus näyttää vaativan vapauden rinnalle akatemian, jotta voidaan puhua aidosti akateemisesta vapaudesta. Akateeminen vapaus tarkoitti haastateltaville mahdollisuutta valita työskentelypaikka, työaika ja rytmi työnteolle. On olemassa kuitenkin henkilöitä, jotka tekevät esimerkiksi jatkotutkimusta ja ovat töissä muualla kuin yliopistossa. Ehkä heidän kohdallaan voidaan käyttää perustuslain 16.3 pykälän mukaisia termiä tiedon vapaus, kun taas termi akateeminen vapaus vaatii akateemisen ympäristön ympärilleen. Tällöin akateemisesta ympäristöstä tulee yksi akateemisen vapauden uomista.

Sain vastauksen pähkäilemäni kysymykseen siitä, mitä ihmettä akateeminen vapaus pitää sisällään ja mistä vapauden juuret juontuvat. Nyt osaan sanoa, että akateeminen vapaus on oikeastaan kaiken aidon innovatiivisuuden lähde, jolle annettava tuki todennäköisesti poikisi kansantaloudellisesti enemmän kuin yliopistopolitiikalla ohjattu, kilpailun leimaama innovatiivisuuspolitiikka. •

Kirjoittaja on jatko-opinnoista haaveileva tuore yhteiskuntatieteiden maisteri.

”
**Uoman
saavuttaminen
vaatii nykyisin
kilpailuun
osallistumista.**

Tarinankertoja

TEKSTI PILVIKKI LANTELA
KUVAT ELLI ALASAARI

Kun ei vertaa itseään muihin,
on vapaa tekemään parhaansa,
sanoo kuvataiteilija Tiina Heiska.

Hän pakeni parvekkeelle, samaan paikkaan, johon hän oli vaeltanut lapsenakin hengittämään elokuista pimenevää iltaa. Talon pysähtynyt aika, vaietut muistot ja ihmisten välinen henkinen etäisyys – sukusiteistä riippumatta tai juuri niiden vuoksi – tukahdutti. Ilmaa, happea, tilaa. ”The trick is to keep breathing”, niin kuin hänen miehensä sanoisi.

Tämän tarinan voisi kuvitella toisinkin. Se syntyi katsellessani kuvataiteilija Tiina Heiskan teosta *Balcony*. (*The trick is to keep breathing*), joka kuuluu Tukholmassa 2017 esillä olleeseen näyttelysarjaan Isoäidin talossa. Toinen samaa teemaa kantava näyttely oli Helsingissä galleria Amassa 2019 ja kolmanteen, vuoden 2021 näyttelyyn Heiska valmistautuu parhaillaan.

Heiskan töille on leimallista tarinallisuus, ne avaavat näkymän tapahtumaketjuun, joka täydentyy katsojan mielikuvituksessa. Heiska näkee itsensä juuri tarinankertojana, ja elokuvat ovatkin yksi taiteilijan inspiraation lähteistä.

Tie tarinankertojaksi ei ole kuitenkaan ollut yksiselitteinen. Heiskan opiskellessa Kuvataideakatemiassa ensimmäistä tutkintoaan 1980-luvulla elettiin modernismin hengessä – maalaus ei saanut viitata itsensä ulkopuolelle ja tarinallisuus oli pannassa.

– Koin pitkään olevani väärällä tiellä ja häpesin omaa tyyliäni. Oikeastaan vasta muutama vuosi sitten olen hyväksynyt sen, että tämä on minulle luontainen tapa maalata.

Iän tuoma kokemus on vapauttanut vertailusta ja antanut rohkeutta tehdä niin kuin tekee.

– Enää en häpeä taidettani. Käytän sitä kaikkea, mitä elämässä on kertynyt – kokemuksiä, tietoa, muistoja – enkä enää mieti, miten pitäisi tehdä. Kun ei vertaa itse-

Tiina Heiska

- Syntynyt 1959 Helsingissä
- Asuu ja työskentelee Vuosaarissa
- Valmistunut kuvataideakatemiasta kuvataiteen kandidiksi 1987 ja maisteriksi 2001
- Lukuisia yksityis- ja ryhmänäyttelyitä kotimaassa ja ulkomailla, esimerkiksi galleria Amassa Tukholmassa ja galleria Legerissä Malmössä
- Teoksia muun muassa Amos Andersonin, Wihurin säätiön ja Helsingin kaupungin taidemuseon (HAM) kokoelmissa
- Matkusti elämänsä ensimmäistä kertaa Rovaniemelle ja Lappiin syyskuussa 2020
- Lempielokuva *Luis Buñuelin Belle de jour* (Päiväperho, 1967)
- Töitä Heiskan uran varrelta Arktikumissa, galleria Valossa 11.11.–6.12.2020.

ään muihin, on vapaa tekemään parhaansa.

Kokemus auttaa myös sietämään joskus raastavaakin maalausprosessia.

– Työskentely on haastavaa, tai se ei välttämättä tunnu hyvältä, sillä oma olemiseni on niin vahvasti kytkeytynyt maalaamiseen. Haluan aina tehdä parhaani ja tuskastun, jos koen, etten onnistu. Vastaavasti onnistumiset tuntuvat huikeilta. Joskus olen pohtinut, miksi minun täytyy työskennellä näin vaikeasti, Heiska naurahtaa.

Pitkä matka tauluksi

Teoksen tie tauluksi on pitkä, jopa 50 maalauskertaa. Heiska työstää samanaikaisesti aina useampaa teosta, sillä työstöjen välissä öljyvärin pitää kuivaa. Lähes jokainen maalaus lähtee liikkeelle valokuvasta, jota Heiska lähtee jäljittelemään ruutukaavan pohjalta kankaalle.

– Seuraan alkuperäistä kuvaa niin kauan, että maalaus alkaa vetämään omaan suuntaansa. Usein tämä tapahtuu näennäisen virheen tai sattumuksen kautta. Teos ja sen tarina syntyvät intuitiivisesti, samoin tekniikka. Minun on vaikeaa määritellä omaa maalaustekniikkaani, koska se syntyy samalla kun maalaan. Ehkä tekemiselleni tyyppillistä on kokeilevuus.

Heiskan teoksissa on samanaikaisesti läsnä liike ja pysähtyneisyys. Liike, kuvien virta, linkittyy myös elokuvaan, joista taiteilija ammentaa inspiraatiota. Toisaalta Heiska ei maalaa pysähtyneisyyttä tai liikettä tietoisesti, vaan ne ovat tulleet intuitiivisesti osaksi taiteilijan tuotantoa.

– Liike syntyy usein ehkä sen kautta, että en enää tiedä, mitä tekisin, hermostun ja teen jotakin, josta syntyykin liikettä kuvaan. Toki teen päätöksen jättää liikkeen kuvaan.

Omanlaisia viittauksia todellisuuteen

Niin liike kuin pysähtyneisyys liittyvät myös menneisyyteen. Maalauksissa on läsnä nykyisyyden ja menneisyyden vuoropuhelu, mennyt aika ja paikka sekä nythetki, josta käsin tulkintoja tehdään, historian kerroksellisuus ja ilmiöiden ylisukupolvisuus.

Isoäidin talo ei ole vain symbolinen tila, vaan sen kautta Heiska on myös työstänyt suhdettaan omaan isoäitiinsä ja pohtinut, millaisia naisena olemisen tapoja suvussa on välitetty eteenpäin. Huoneista, hahmoista tai tarinoista on kuitenkin turha etsiä Heiskaa. Omat kokemukset ja ajatukset ovat käyttövara, joka muuntautuu taiteessa moneen suuntaan.

– Olen luonut fiktiivisen maailman, josta kukin löytää omanlaisia viittauksia todellisuuteen. Jossain vaiheessa oivalsin, että Isoäidin talo -sarjan päähenkilö on jonkinlainen sekoitus omaa isoäitiäni ja *Päiväperho*-elokuvan päähenkilöä näyttelivää Catherine Deneuvea. Elokuvan still-kuvat olivat monien taulujen lähtökohtia, mutta muuntuivat niistä. Valokuva on ulkoapäin otettu, mutta minä pyrin purkamaan kuvan maalaukseksi. Olen erityisesti halunnut kuvata teosten naishahmon kokemukset, vaikka usein nainen tulkitaan katseen kohteeksi.

Heiskan ura ei lähtenyt liikkeelle vauhdikkaasti, vaan hän teki pitkään opetustöitä lasten ja nuorten kuvataidekoulussa maalaamisen rinnalla. Ensimmäinen Suomen kulttuurirahaston myöntämä kolmivuotinen apuraha 2006 antoi sysäyksen ja mahdollisuuden siirtyä kokoaikaiseksi vapaaksi kuvataiteilijaksi, ja sillä tiellä Heiska on edelleen.

– Olin taiteen kandina todella naiivi enkä oikeastaan kantanut huolta tulevasta. Toisaalta realismi tai murehtiminen ei olisi välttämättä muuttanut mitään. Pettymykset ja onnistumiset on eletty läpi. Sitkeän tekemisen kautta oma polku on auennut ja omannäköisen tekemisen uoma kantanut. ●

Kaiken keskellä on *taito*

Vikuroivassa taiteiden tiedekunnassa halutaan ylittää rajoja ja tarttua epäkohtiin.

TEKSTI MARJO LAUKKANEN | KUVAT LAPIN YLIOPISTON ARKISTO

Mikä tekee taiteiden tiedekunnasta taiteiden tiedekunnan?

– Kaiken perustana on taiteen autonomia, kyky reflektoida yhteiskunnan ilmiöitä riippumattomasti ja omavaltaisesti. Se mahdollistaa rajanylitykset ja uuden visualisoimisen. Erityistä tiedekunnassamme on, että meillä yhdistyy taide ja muotoilu, vastaa tiedekunnan dekaani ja palvelumuotoilun professori Satu Miettinen.

Tulevaisuudessa taiteen ja muotoilualojen rajoja voitaisiin Miettisen mielestä ylittää vieläkin reippaammin. Hän kannattaa myös tiedekuntien rajojen ylittämistä, mitä tehdäänkin koko ajan enemmän.

– Taide on valtava voimavara, ja taiteellinen ajattelu voi olla yhteiskuntaa uudistava voima. Olemme tiede- ja taideyliopisto, ja taiteen tulisi näkyä myös Lapin korkeakoulukonsernin kärkilinjauksissa.

Miettisen mukaan taiteiden tiedekunta on kolmessa vuosikymmenessä osoittanut alueellisen merkityksensä. Yhteistyötä ja osallistamista on tehty eri puolilla

Lappia. Viime vuosina katse on suuntautunut vahvemmin myös yli valtakunnan rajojen. Miettisen mukaan yhteistyö on jo niin vahvaa, että se voitaisiin viedä seuraavalle tasolle rakentamalla Pohjoiskalotin taiteen ja muotoilun tutkimusympäristö.

– Taiteellisen tutkimuksen keinoin pystytään löytämään sellaista, mikä ei muuten ole mahdollista, ja tuomaan lisäarvoa inhimilliseen kokemukseen elämästä ja ympäristöstä. Taiteen mahdollisuudet ovat loputtomat.

Pyöreitä vuosiaan juhliva tiedekunta kuvailee itseään vikuroivaksi.

– Vikurointi on kansalaistottelemattomuutta. Taiteellisen ajattelun keinoin voidaan ottaa kantaa ja nostaa esiin epäkohtia. Ongelmien ja pullonkaulojen löytäminen on muotoiluprosessille herkullista, eikä niitä pyritä peittelemään. Päinvastoin, sillä silloin tiedetään, mitä pitää kehittää.

Taiteiden tiedekunnasta puhuessa kulkevat rinta rintaan taide ja tutkimus. Miettinen nostaa niiden rinnalle – tai keskelle – taidon.

– Taito on taiteen ja muotoilun syvin perusolemus, josta molemmat lähtevät. Siksi kaikkien opetussuunnitelmiamme pohjalla on taito.

Miettisen mukaan on mahdollista ajatella taiteiden tiedekuntaa ilman pajoja, joissa opiskelijat voivat harjoitella kädentaitojaan. Niiden hallinta on keskeinen osa myös suunnittelua.

– Tarvitsemme taitoa, taiteellista ilmaisua ja tekemistä sekä tutkimista. Mitään ei voi jättää pois, Miettinen tiivistää.

Akateemisuus avasi silmät

Silja Nikula tunsi olevansa ennen kaikkea käytännön työn tekijä, kun hän siirtyi Lapin yliopistoon Rovaniemen taide- ja käsiteollisuusoppilaitoksen mukana vuonna 1996. Nikula jatkoi työtään graafisen suunnittelun opettajana ja oli mukana kehittämässä koulutusta yliopistotasoiseksi. Samalla hän kehitti itseään opiskelemalla ensin maisteriksi ja väittelemällä myöhemmin tohtoriksi. Nykyisin Nikula on graafisen suunnittelun professori.

Mitä siirtyminen akateemiseen maailmaan toi tullessaan?

– Ehdottomasti laajemman näkökulman! Yliopisto-opintojen myötä silmät avautuivat. Olin koko ajan utelias ja halusin tehdä jotain, mitä en ollut ennen tehnyt.

Akateemisuus ei kuitenkaan tarkoita kädentaitojen unohtamista. Nikulan mukaan ne ovat palautuneet uudelleen arvoonsa. Kädentaidot mahdollistavat omaperäisyyden sekä elämysten ja tuotteiden räätälöimisen.

Moni asia on graafisessa suunnittelussa muuttunut, mutta yksi on säilynyt:

ratkaisukeskeisyys. Ratkaisua tosin haetaan aiempaa monialaisemmin. Muotoilualojen välinen yhteistyö on lisääntynyt ja tiivistynyt, ja ala on kansainvälistynyt.

Nikula tutkii visuaalisen viestinnän laajaa kenttää suunnittelijan näkökulmasta. Tekemällä tutkiminen asettuu yhtenä suuntauksena taiteellisen tutkimuksen sateenvarjon alle.

– Tuotamme tietoa oman suunnittelun kautta, keskittyen milloin prosessiin ja periaatteisiin, milloin lopputulokseen tai vuorovaikutukseen. Tutkimuskysymys tarkentuu usein vasta tekemisen myötä. Tekemällä tutkimisen tavoitteena on tuoda lisäarvoa perinteisen akateemisen tutkimisen rinnalle, syventää ymmärrystä ja saada ilmiöstä esille uutta.

Tutkimus on monitieteistä, sillä se yhdistyy usein ihmisten väliseen viestintään ja sosiaalisiin käytäntöihin. Toisaalta haasteena voi olla tiedon yleistettävyyden. Omasta työstä pitää pystyä irrottautumaan nähdäkseen, mihin laajempiin kokonaisuuksiin se kiinnittyy.

– Jos tuottaa itse aineistoa, siihen on usein kietoutunut hyvin henkilökohtaisella tasolla. Pitää pystyä refleктоimaan sitä, millä tavalla vaikutti, että oli itse prosessin sisällä ja lähestyi ilmiötä tekemisen kautta.

Alan tutkimusperinteeseen kiinnittyminen on Nikulan mukaan tärkeää. Esimerkiksi semiotiikan avulla pääsee kiinni merkityksien luomiseen. Kaiken keskiössä on silti suunnittelijan oma tekeminen ja ammattitaito, jonka ympärille rakentuu niin taiteilijuus, tutkijuus kuin opettajuus.

– Roolien vaihtelu virkistää työnkuva, mutta aikaan ei ikinä riitä siihen, mitä kaikkea haluaisi tehdä. ●

1990

Lapin korkeakouluun perustetaan taideosasto, jossa aloittaa kuvaamataidon opettajien koulutusohjelma

1992

Audiovisuaalisen mediakulttuurin koulutusohjelma

(Vas.) Taideopiskelua 1990-luvun alussa. (Oik.) Valokuvauksen kurssilla 1991.

1994

Teollisen muotoilun koulutusohjelma

1996

Rovaniemen taide- ja käsiteollisuusoppilaitos yhdistetään taiteiden tiedekuntaan, joka näin kasvaa tekstiili- ja vaatesuunnittelulla sekä graafisella suunnittelulla

2006

Muutto yliopiston yhteyteen rakennettuun uudisrakennukseen

(Vas.) Opiskelijoiden muotinäytös 1998. (Kesk.) F-talon vihkiäiset 2006. (Oik.) Graafisen suunnittelun opiskelijoita Pöykkölän väistötiloissa 2014.

2012–2015

Väistötiloissa uudisrakennuksen sisäilmaongelman korjaustöiden ajan

Ruoanlaittoa intohimolla

Laitan ruokaa joka päivä – ja rakastan sitä, painottaa Arktikumien tiedekeskuksen päätuottaja Nicolas Gunsley. Haastattelupäivän iltana suunnitelmassa on valmistaa porolientä, töistä saapumisesta pikkutunneille asti.

– Minulle on tärkeää tehdä ruokaa hyvin, mikä ei välttämättä tarkoita kalliita raaka-aineita. Joskin ajan myötä ruoanlaitosta on tullut kallis intohimo. Esimerkiksi välineisiin voi satsata loputtomiin, Nicolas naurahtaa.

Omiksi bravuureikseen Nicolas mainitsee kylmäsavulihan ja -kalan, pateiden, makkaroiden ja sienten valmistuksen. Makujen, raaka-aineiden ja valmistustekniikoiden ohella häntä kiinnostavat ruoan kulttuuriset ja yhteiskunnalliset puolet: ruoan merkitys paikallisissa kulttuureissa ja se, kuinka erilaisia raaka-aineita on opittu keräämään ja valmistamaan ruoaksi esimerkiksi karuissa pohjoisissa ympäristöissä.

– Ruoka rakentaa osaltaan ihmisten identiteettiä: se, miten ja mitä syöt, kertoo siitä, kuka olet.

Nicolaksen lapsuudenperheessä Ranskassa kokattiin, metsästettiin, kalastettiin, sienestettiin – ja nautittiin kaikenlaisesta ruoasta.

– Ranskassa ruoka on sosiaalinen asia: lapsuudessani tavallinen sunnuntain perhelounas saattoi kestää useita tunteja. Suomessa ruoka nähdään usein käytännöllisesti perustarpeen täyttämisenä ja sosiaalisuus liittyy pikemminkin kahviteluun.

Omassa ruoanlaitossaan Nicolas pyrkii yhdistämään ranskalais-ta ruokakulttuuria siihen, mitä hän on oppinut Suomessa, ja siten luomaan jotain uutta. Oppiakseen uutta hän lukee myös paljon alan kirjallisuutta. Lisäksi hän laittaa ruokaa yhdessä kokkausta harrastavien ystäviensä kanssa varsinkin viikonloppuisin.

– Kokeilemme uusia tekniikoita, jaamme tietämystämme ja opimme toisiltamme. Tavoitteena on luonnollisesti se, että lopputuloksena olisi parasta mahdollista ruokaa kulloisistakin raaka-aineista, Nicolas kertoo.

– Haluan myös tuottaa ystävilteni ja läheisilleni mielehyvää ruoan kautta. Jos illallisen lopussa pöydän ympäriltä kuuluu paljon iloista puhetta, kokki on onnistunut.

TEKSTI SARI VÄYRYNEN
KUVAT SANTERI HAPPONEN

eskon puumerkki

ME OLEMME YLIOPISTO!

Lapin yliopiston historian ensimmäinen irtisanomisyhteistoimintamennettely käytiin 10.2.–3.4.2020, ja se johti henkilöstövähennyksiin. Osa vähennysten kohteeksi joutuneista poistuu keskuudestamme pehmeämmin keinoin, mutta osa tahtomattaan niin sanottujen kovien irtisanomisten kautta. Työnsä päättäviä oli lopulta 39 kappaletta. Osan palvelussuhde on jo päättynyt irtisanomisajan kuluttua loppuun, mutta osa on vielä keskuudestamme, kunnes sovittu eläköitymispäivä koittaa.

Me henkilöstöä yhteistoimintaneuvotteluissa edustaneet pääluottamusmiehet olimme valtakunnallisissa tapaamisissamme pitkään ylpeitä siitä, että Lapin yliopisto oli niitä harvoja yliopistoja, joissa irtisanomisiin ei taloudenhoidossa ollut turvaututtu.

Kehuimme jopa talon johtoa asioiden hyvästä hoidosta. Olihan meillä tiedossa, että joissakin yliopistoissa johdon virheet olivat päättyneet henkilöstöpolitiikan äkkikäännöksiin henkilöstön irtisanomisten muodossa.

Käsityksemme oli, että kyse ei ollut pelkästään hyvästä taloudenhoidosta, vaan tietoisesta pyrkimyksestä koko yliopistoyhteisön edut huomioimaan henkilöstöpolitiikkaan. Yhteisön jäsenet haluttiin pitää samassa veneessä, eikä sitä haluttu keikuttaa. Henkilöstön käsitykset loivat luottamuspääomaa, jonka tuotto tuli kaikkien yliopistoyhteisön jäsenten hyväksi.

Yhteistoiminta edellyttää luottamusta. Kaikki yhteistoiminnan osapuolet vaikuttavat toinen toisiinsa. Jos syntyy tunne, että yhteistoiminta etenee yhden osapuolen ennalta laatiman käsikirjoituksen mukaan, silloin ei voitane puhua yhteistoiminnasta. Yhteiseen pöytään pitää tuoda oikeita asioita, ja niistä pitää pystyä vaihtamaan mielipiteitä. Mikäli näin ei ole, se syö luottamusta.

Luottamus rakentuu toisten osapuolten ennustettavaan toimintaan. Voit luottaa siihen, ettei mitään ikävää ole odotettavissa. Epäluottamus kuvaa sitä, ettei tiedä, mitä on odotettavissa. Voit joutua varautumaan myös ikäviin yllätyksiin. Se herättää pelkoa!

Pelolla on paikkansa, ja se voi olla myös viihteen elementti. Yksilön kannalta ikävä asia voi olla suurelle yleisölle osa näytelmää. Siihen viittaa jo roomalaisen satiirikon Juvenaloksen lentävä lause ”leipää ja sirkushuveja”. Joku on se heikoin lenkki tai joidenkin Tähtien tanssi jää lyhyeksi. Jonkun on aina lähettävä, jotta tarina etenee sujuvasti ja tunnelma tiivistyy. Itse vaihdan näiden ohjelmien kohdalla kanavaa.

JARMO KIURU JUKO:n pääluottamusmies

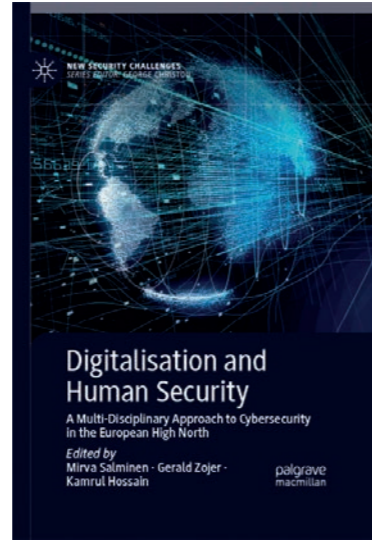
” Yhteistoiminta edellyttää luottamusta.

MIRVA SALMINEN, GERALD ZOJER JA KAMRUL HOSSAIN (TOIM.)

DIGITALISATION AND HUMAN SECURITY:

A Multi-Disciplinary Approach to Cybersecurity in the European High North

Palgrave Macmillan 2020

TEKIJÄN KOMMENTTI:

Teos on yksi ECoHuCy-projektin päätuotoksista. Kun aloimme valmistella projektia Arktisessa keskuksessa, selvisi nopeasti, ettei digitalisaatiosta tai kyberturvallisuudesta juuri ollut kirjoitettu ihmillisen turvallisuuden näkökulmasta – saatikka arktisilla alueilla. Digitalisaatiokeskustelu keskittyi kehityksen avaamiin mahdollisuuksiin, kun taas kyberturvallisuuskeskustelu hallitsivat kybersodan tai digitaalisen vakoilun kaltaiset uhkakuvat. Yksilöiden ja yhteisöjen arkipäivään keskittyvä näkökulma ja heidän äänensä puuttuivat. Arktisen tutkimuksen konferensseissa paneelimme oli monesti ainoa aihetta käsitelty. Kolmivuotisen projektin aikana paljon muuttui: Suomi esimerkiksi nosti yhteydet yhdeksi Arktisen neuvoston puheenjohtajuuskautensa teemoista, ja nyt valmisteilla olevassa ihmisoikeusselonteossa digitalisaatio on yksi ilmiökokonaisuuksista.

MIRVA SALMINEN

Tutkija, Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutti, Arktinen keskus

Väitöskirjatutkija, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Teos nostaa esiin digitalisaatioon liittyviä ihmillisen turvallisuuden kysymyksiä Suomen, Skandinavian ja Luoteis-Venäjän arktisilla alueilla. Digitalisaatio mielletään usein alueita, ihmisiä ja yhteisöjä yhdenvertaisesti kohtelevaksi muutosvoimaksi, vaikka sen vaikutukset vaihtelevat kunkin alueen erityispiirteiden mukaan.

Euroopan pohjoisessa digitaalinen kehitys avaa lukuisia taloudelliseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin, terveyteen, koulutukseen, kulttuuriin ja vapaa-aikaan liittyviä mahdollisuuksia. Samalla se aiheuttaa uusia huolia ja arkipäivän haasteita liittyen esimerkiksi digitaalitietoihin, käytettävissä oleviin resursseihin ja nettihäiriköintiin. Näiden haasteiden nostaminen kyberturvallisuuden agendalle – kyberrikollisuuden ja informaatiovaikuttamisen ohien – on tärkeää hyvinvoinnin lisäämiseksi digitalisoituvassa arkipäivässä. Teos laajentaa valtavirran kyberturvallisuusnäkökulmaa tuomalla ihmiset ja yhteisöt turvallisuuden keskiöön.

SAMULI RANTA

POSITIIVINEN PEDAGOGIikka SUOMALAISESSA VARHAISKASVATUKSESSA JA ESIOPETUKSESSA

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 283

Lapin yliopisto 2020

Suomalaista koulutusta arvostetaan ja pidetään korkeatasoisena. Tästä huolimatta huolenaiheena voi pitää suomalaisten peruskouluikäisten heikkoa oppimisasennetta. Varhaisilla myönteisillä oppimiskokemuksilla voidaan kuitenkin edesauttaa lasten suhtautumista oppimiseen. Myönteiset oppimiskokemukset samalla luovat hyvän perustan yksilön opinpolulle aina aikuisuuteen asti. Lasten myönteisiin oppimisasenteisiin on siten tärkeä pyrkiä vaikuttamaan jo päiväkodissa.

Väitöskirjassaan Ranta on tutkinut, miten päiväkodissa voidaan toteuttaa sellaisia päiväkodin ohjajasiakirjojen osa-alueita, jotka ovat yhteneväisiä positiivisen pedagogiikan kanssa, ja kuinka ne siellä toteutuvat. Nämä yhteneväiset sisällöt Ranta on nimennyt varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen positiiviseksi pedagogiikaksi (VEPP). VEPP-sisällöt liittyvät myönteiseen oppimismotivaatioon, oppijan myönteiseen minäkäsitykseen, myönteiseen oppimisilmapiiriin ja sosiaaliseen ympäristöön.

VÄITTELIJÄN KOMMENTTI:

Tutkimuksessani oli mielenkiintoista huomata, millaiset taustatekijät vaikuttavat VEPP:n sisältöjen toteuttamiseen. Huolta herättää alle kolmevuotiaiden kanssa toteutettava pedagoginen toiminta ja kuinka se ymmärretään. Toisaalta tulokset antavat viitteitä myös siitä, että jo henkilöstörakennetta suunniteltaessa alle kolmevuotiaalle suunnattua pedagogista toimintaa ei osata arvostaa riittävästi. Eräänä huomiona voisi tuoda esille kandidaatin ja maisterin tutkinnon suorittaneiden varhaiskasvatuksen opettajien suhteellisen pientä osuutta vastaajissa. Tämä herättää kysymyksiä siitä, kuinka tulevaisuudessa varhaiskasvatuksen opettajia saadaan riittävästi alalle ja tietenkin kuinka heidät saadaan myös pysymään alalla.

Tutkimukseni varmasti mielekkäin vaihe oli tehdä haastatteluja. Haastatteluissa nousee hienosti esille, kuinka monipuolista ja vaativaa varhaiskasvatuksen opettajan työ on. Toivon, että tämä välittyy myös tutkimustani lukiessa.

MARKO JUNTILA

SAMULI RANTA

Tutkijatohtori, Itä-Suomen yliopisto

- Koulutukseltaan kasvatustieteen tohtori ja liikuntaneuvoja
- Tutkittua varhaiskasvatuksesta -blogin päätoimittaja
- Intohimoinen kalastaja
- Twitter: @hraranta

K I D E

käytävägallup
digi

Koonnut
SARI VÄYRYNEN

Gallupin vastaukset koottiin tällä kertaa yliopiston intranetissä yliopiston henkilökunnalta ja opiskelijoilta.

Lapin yliopistossa on tänä vuonna eletty poikkeuksellisia aikoja muun muassa koronaviruksen ja yt-prosessin takia. Kriiseissä ja muutoksissa yhteisöjen arvot punnitaan. Mitkä ovat sinun mielestäsi yliopiston tärkeimmät arvot ja miksi?

Pyrkimys tietoon ja totuuteen; kriittisyys ja eettisyys, moniarvoisuus, sosio-ekologisesti kestävä yhteiskunta

Lapin yliopisto pitää huolta pohjoisesta ympäristöstä ja ihmisestä ottaen huomioon kestävän käytön kaikki neljä komponenttia tasapuolisesti.

Tavoitteita vastaava toiminta

Yhteisöllisyys ehdottomasti sekä muuntautumiskykyisyys, sillä yhteinen tavoite ja siihen pääsy yhdistää meitä yliopistolaisia.

Yliopiston tärkein arvo on muistaa, miksi yliopisto on olemassa. Yliopisto on olemassa, jotta siellä voi harjoittaa vapaata, kriittistä tutkimusta. Kaiken toiminnan pitää tähdätä sen tukemiseen.

Tärkein yliopiston arvo on uuden tiedon etsintä. Tärkeää on myös puolueettomuus ja välittäminen. Puolueettomuus koskee tasapuolista kohtelua, puolueettomuutta yhteiskunnan jokapäiväisistä teemoista ja konflikteista sekä avoimuutta tutkimusaiheiden edessä...

Avoimuus & läpinäkyvyys, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, ekologisuus, suvaitsevaisuus, rohkeus, välittäminen

Avoimuus, yhdenvertaisuus, eettisyys, kestävyys

Oikeudenmukaisuus, syrjimätön tasapuolinen kohtelu. Näiden pitäisi olla niitä arvoja, mutta valitettavasti nämä eivät toteudu.

Sivistyksen ja tieteen edistäminen

...Yliopiston tulee välittää tulevaisuuden tekijöistä ja yhteiskunnasta niin, että se tarjoaa parhaat tiedolliset ja akateemiset eväät esimerkiksi opiskelijoille tutkia ihmistä, ihmisen toimintaa ja ympärillä olevaa ihmisyyttä. Yliopiston tulee myös välittää tulevaisuudesta ja siitä yhteisöstä, johon se tietoa ja taidetta tuottaa.

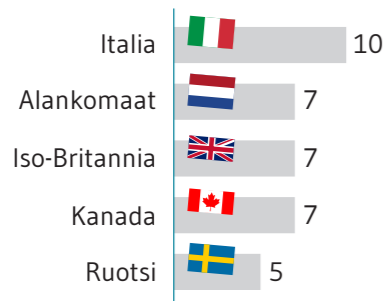
Sivistys ja oikeudenmukaisuus – niiden edistäminen ja niiden mukainen toiminta instituutiona. Kriisit eivät niitä rapauta, sen tekee nykyinen häpeällinen hallintokulttuurimme.

Haluaisin yliopistoni olevan luotettava ja totuudenmukainen, tieteellinen ja sivistävä, tasa-arvoinen ja yhdenvertainen, oikeudenmukainen ja avoin. Ikävä kyllä usein tuntuu, että etusijalla on itsekkyyks ja raha.

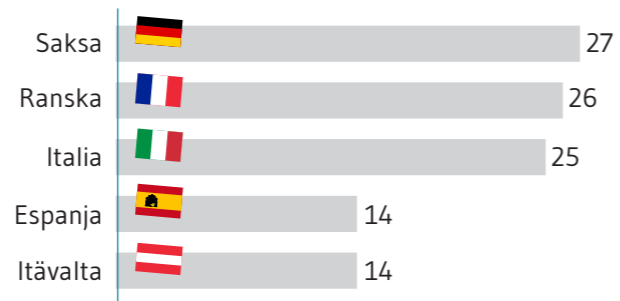
Vaikea nähdä yliopistolla olevan tällä hetkellä muita arvoja kuin euron logiikka, jonka suuntaan kumarretaan. Valitettavaa.

Mihin maihin yliopistossamme lähdetään pitkiin opiskelijavaihtoihin? Entä mistä maista on meille eniten tulijoita?

Lähtevät opiskelijavaihdot (yli 3 kk)

Saapuvat opiskelijavaihdot (yli 3 kk)

Tilastot ovat vuodelta 2019, jolloin oli yhteensä 87 lähtevää opiskelijavaihtoa ja 209 saapuvaa opiskelijavaihtoa. Lähde: Lapin yliopiston kansainvälistymispalvelut, SoleMOVE-liikkuvuusjärjestelmä

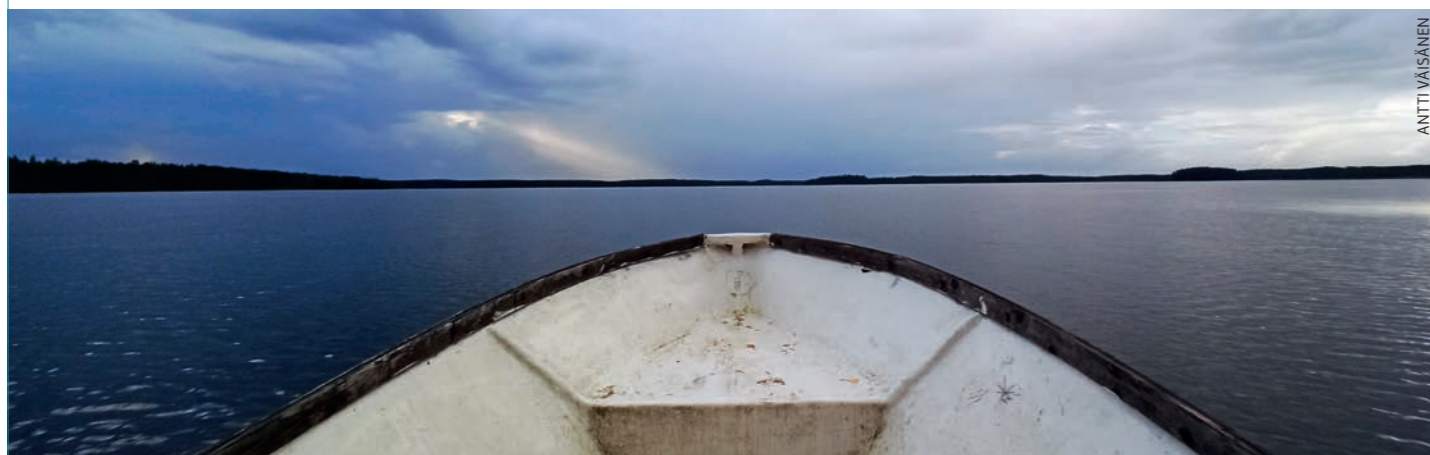
Voimapaikkani

toimittanut MARJO LAUKKANEN

Mökkijärvemme Ranualla Toljassa on pieni ja matala. Jokainen niemi ja lahti on erilainen. Päädyin järvelle ensimmäistä kertaa, kun lähdin mummosta polkupyörällä etsimään kalapaikkoja ja seurasin sattumalta eteen tullutta jokea. Yhdellä kalareissulla rannalta löytyi vaimoni. Vuosia myöhemmin selvisi, että vaimoni isällä on järven rannalla myös mökki, jota olin ihastellut jo ensimmäi-

sellä kalareissulla. Kunnostimme paikan porukalla, ja appiukon siirryttyä ikuisen kesän kalavesille vaimoni peri mökin. Keväällä tulvat ovat kovat ja terassi uhkaa muuttua laituriksi. Veneily- ja kalastuskausi alkaa heti jäiden lähdettyä ja jatkuu jäiden tuloon asti. Viime aikoina poikamme on kiinnostunut kalastuksesta ja olemme tehneet pitkiä reissuja kahdestaan.

ANTTI VÄISÄNEN, IT-suunnittelija

ANTTI VÄISÄNEN

TYÖPÄIVÄNI

Työntekijä:
Ville Jakkula,
kielikeskuksen johtaja

Työpaikka:
Kielikeskus, Lapin
yliopiston päärakennus

KUVAT ELLI ALASAARI

Kielikeskuksen johtajan päivä

8.15 Työpäivä käynnistyy Lovisan take away-kahvilla. Päivän ensimmäinen tunti kuluu sähköpostin ja tulevan vuoden tuntikehysten parissa.

9.00 Englannin aineryhmäkokous vedetään tänään hybridinä: osallistujia on sekä kampuksella että etäyhteyden päässä. Kamerat pidetään pois päältä, kun keskustelun kohteena olevat dokumentit vievät pääosan huomiosta.

10.15 Kielikeskuksen henkilöstökokous pyörittää jo vanhalla rutiinilla Teamsissa. Vuorovaikutuksen ammattilaisilta luonnistuu myös vapaamuotoinen keskustelu verkossa, mutta ihmisten kohtaamista paikan päällä on kyllä vaikea korvata etäratkaisulla.

12.00 Yksikön käytävältä löytyy muitakin nälkäisiä – Petronella kutsuu. Lounaalla päädyimme tavalliseen tapaan keskustelemaan oppimisesta, ja taitaapa samalla ratketa pari työlistalla ollutta kysymystäkin.

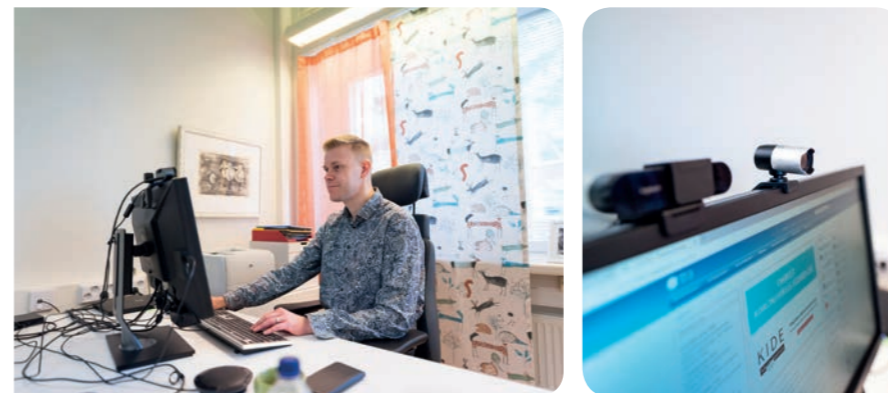
12.40 Seuraavan päivän opetuksen valmisteluun varattu aika kuluu huomaamatta, Moodle-ympäristön hiomiseen arvatenkin.

14.00 Eurooppalaisen yhteistyöverkoston Zoom-kokous sujuu ennätysajassa...

14.45 ... joten kerrankin on hyvin aikaa keskustella ovipielessä pyörittävien kollegoiden kanssa opetuksen kehittämisestä.

16.15 Kotiin päiväkodin kautta. Työpäivä jatkuu vielä tyttären nukkumaanmenoajan jälkeen kv-hankevalmistelun merkeissä.

” Tässä työssä vuorovaikutus on samaan aikaan työväline, onnistumisen edellytys, oppimisen kohde ja ilon lähde. Kyllä tykkään.

hiutaleita

KIRSTI LEMPIÄINEN

Aikuiskasvatuksen sosiologian professori,
kasvatustieteiden tiedekunta

” **Identiteettien lisääntyessä
sukupuolirakenteiden
perinteinen eriarvoisuus
ei ole hävinnyt mihinkään.**

ANNA MUOTKA

TASA-ARVOSTA TOTTA

Ihmissuhteissa ja vuorovaikutuksessa toisten kunnioitus on kul-
lanarvoista. Se on myös tasa-arvon ydintä. Vaikka tasa-arvon ja
yhdenvertaisuuden tärkeydestä oltaisiinkin yhtä mieltä, arjen
kiireissä ja melskeissä ei välttämättä ehditä pysähtyä sen äärelle. Anne-
taan sille tässä hetki.

Tasa-arvon tavoittelussa kohdataan ikäviä asioita. Kiusaaminen, seksuaa-
linen häirintä ja muut ongelmat osataan periaatteessa tunnistaa ja niihin
puututaan. Kun vertaa Lapin yliopiston tasa-arvotilannetta vuosikymmenit-
täin tehtyjen selvitysten perusteella, erityisesti seksuaalisen ja sukupuoli-
sen häirinnän osalta yliopisto-organisaatio osoittaa oppineensa. Häirintää
edelleen esiintyy, mutta tapaukset ovat vähentyneet.

Lapin yliopiston ylioppilaskunnan (2017) teettämän kyselyn mukaan vii-
dennes opiskelijoista oli kokenut ja lähes joka toinen havainnut kiusaamis-
ta. Ilmiö on valitettavan laaja. Aiheesta puhuminen myös nostaa esiin lisää
kiusaamistilanteita, mikä on pelkästään hyvä asia. Elina Ikävälkö esittää
väitöskirjassaan *Vaikenemisiä ja vastarintaa – Valtasuhteet ja toiminnan mahdol-
lisuudet oppilaitosten tasa-arvosuunnittelussa* (2016), että liiallinen positiivisuus
ja ratkaisukeskeisyys eivät tue pitkäjänteistä tasa-arvotyötä.

Laki velvoittaa työpaikat ja oppilaitokset edistämään sukupuolten tasa-
arvoa. Alue on vaikea hallita, sillä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät
paikanotot ja identiteettipolitiikka ovat moninaistuneet. Naisen ja miehen,
feminiinisyyden ja maskuliinisuuden rinnalle on tullut lukuisia nimiä ja kä-
sitteitä, kuten voidaan lukea SETAn sateenkaarisanastosta. Tällaisia ovat
esimerkiksi androgynisyys, binääri/ei-binääri, cis, gender queer, intersu-
kupuolisuus, kolmas sukupuoli, muunsukupuolinen, neutri, sukupuolieton,
transgender, transihminen, transmies ja transnainen. Kaikesta tästä tar-
vitaan sukupuolirefleiivistä tietämistä, joka kasvattaa yliopiston tasa-
arvoherkkyyttä.

Identiteettien lisääntyessä sukupuolirakenteiden perinteinen eriarvoisuus
ei ole hävinnyt mihinkään. Rakenteellinen näkökulma nähdään sukupuoli-
segregaatiassa eli jakautumisessa niin sanottuihin miesten aloihin ja nais-
ten aloihin ja jakautumisessa eriarvoisten asemien hierarkiaan. Segregaa-
tiolla on eriarvoisuutta lisäävä vaikutuksensa muun muassa palkkaukseen.

Tasa-arvotyön pitää yliopistossa olla toiminnallista, ja parhaimmillaan se
on tekoja, jotka ulottuvat työntekijöiden ja opiskelijoiden arkeen. On tärke-
ää, että edelleen ammattiryhmien sekä henkilökunnan ja opiskelijoiden vä-
listä solidaarisuutta ja keskinäistä arvonantoa edistetään. Arvonantoa näy-
tetään parhaiten kohdallisella palkkauksella, yhdenvertaisilla etenemismah-
dollisuuksilla ja hyvillä työ- ja opiskeluoloilla. Tasa-arvosta voi tulla totta.

Lapin yliopisto
seuraa aktiivisesti
koronavirustilannetta
ja viranomaisten ohjeita.
Ohjeistus löytyy
verkkosivuiltamme:
ulapland.fi/korona

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND
PL 122 | 96101 ROVANIEMI

Sopimus 881414

